

1996

GER

20

Dansk Mongolsk Selskab

Nr. 20 - 7. årgang December 1996

Dansk Mongolsk Selskab's medlemsblad er tidsskriftet *GER*. Redaktion: Rolf Gilberg (ansvarshavende), Bulgan Njama, Gudrun Lefmann, Jan Koed og Bent Gynther. Artiklernes synspunkter repræsenterer den enkelte forfatters holdninger, og deles nødvendigvis ikke af redaktionen. Indlæg uden forfatterangivelse er produceret af redaktionen.

GER(21) udkommer foråret 1997.

Dansk Mongolsk Selskabs bestyrelse består af:

Klaus Ferdinand, Rolf Gilberg (formand), Bent Gynther, Søren Haslund-Christensen, Jan Koed, Gudrun Lefmann, Bulgan Njama (sekretær), Leif Petersen (kasserer).

Selskabets sekretariat:

Fuglebo 2, 2000 Frederiksberg
Telefon: 3833 2106
Postgiro: 784-1582

Medlemskontingent:

100 kroner pr. kalenderår.

Dansk Mongolsk Selskabs formål er:

(a) at fremme og udbrede kendskabet i Danmark til mongolerne og deres kultur, især i mongolernes kerneområde i Mongoliet, Kina og Rusland.

(b) at udgive skrifter om mongolerne.

(c) at være samlingsorgan for personer, der interesserer sig for mongoler og deres forhold.

(d) at fremme og udvikle forbindelserne mellem befolkningen i Danmark og mongolerne.

(e) at støtte kulturelt arbejde blandt mongoler og skabe forbindelser mellem videnskabelige, kulturelle, faglige og folkelige organisationer i de respektive lande.

Fra redaktionen

Medajler

Mongoliets præsident P. Ochibat ønskede at vise sin anerkendelse af det arbejde Danmark og danskere har gjort i Mongoliet i de senere år. En sådan gestus ville være passende i året for Henning Haslund-Christensens fødsel og i året, hvor den danske direkte økonomiske støtte til Mongoliet udløber.

Præsidenten ønskede at hædre med æresmedaljen "Nairamdal", som betyder venskab, det mangeårige store arbejde for udviklingen af kulturelt, socialt og politisk samarbejde mellem Danmark og Mongoliet. Søren Haslund-Christensen og Rolf Gilberg har gjort.

Overrækkelsen skete tirsdag, 12. november 1996, ved Mongoliets ambassadør til Danmark, Hans Excellence J. Hanibal, på Mongoliets konsulat i Danmark, hvor konsul Anders Jungersen var vært. Kun meget få personer i den vestlige verden (Østeuropa fraregnet) er hidtil blevet hædret med denne medalje.

Ambassadør Hanibal fremhævede blandt andet Dansk Mongolsk Selskab og det store arbejde selskabet har gjort for at synliggøre Mongoliet og for det gode samar-

bejde der er med Mongolsk Dansk Selskab og andre institutioner i Mongoliet. Gadebørns projektet blev trukket frem, som et godt eksempel på dette samarbejde.

Forsiden

Forsiden viser medaljens detaljer. Hængestykket øverst er i blå emalje med en rød stjerne. Medaljen er i sig selv sølvfarvet med grønne grene under håndtrykket. Derover ses den uendelige knude, som er symbolet på langt liv eller noget der varer evigt. Knuden sammen med håndtrykket er symbol på sammanhold og venskab.

Herunder ses medaljen i naturlig størrelse.

ISSN Nr: 0905-9504

De to medalje-modtagere, Søren Haslund-Christensen og Rolf Gilberg, med en af konsul Anders Jungersens skrotbunker som dekorativ baggrund.
Foto: Mogens Ladegaard

Mongolsk medaljeregner

AF BO DRÆBEL

Museumsinspektør Rolf Gilberg var korrekt klædt på til lejligheden i mongolsk mandsdragt og hat med spir. I sit grå jakkesæt lignede hofmarskal Søren Haslund-Christensen bare en almindelig dansker, da Mongoliets ambassadør, J. Hanibal, i går hædrede d'herrer med æresme-

daljen, Nairamdal, som betyder venskab; og det skønt hofmarskallen faktisk har den rigtige påklædning med en hat, som gør ham til baron i Mongoliet.

Altsammen fordi han adskillige gange er gået i sin fars fodspor.

Hofmarskallens far var forfatteren Henning Haslund-Christensen, som i 1920'erne drog til Mongoliet sammen

med en flok andre unge mennesker for at udforske landet og drive landbrug.

Hofmarskallen og museumsinspektøren fik deres medaljer på befaling af Mongoliets præsident hos det fjerne lands danske konsul, Anders Jungersen, der holder til mellem Uniscraps enorme skrotbunker i Sydhavnen. Fordi de gør deres til at udvikle det kulturelle, sociale og politiske

samarbejde mellem Danmark og Mongoliet.

I sin tale for de to lagde ambassadør Hanibal vægt på, at de danskere, som kom og kommer til hans land altid har udvist respekt for mongolerne og Mongoliet.

Danmark er i dag Mongoliets største sponsor. Hjælpen går til alt fra udvikling af demokrati til uddannelse og omsorg for gadebørn.

Igangsætter og inspirator Henning Haslund-Christensen

Under og lige efter krigen arbejdede *Henning Haslund-Christensen* på Etnografisk Samling, Nationalmuseet i København. De mongolske samlinger blev systematiseret, registeret, fotograferet og tegnet, og som noget moderne dengang sat på kartotekskort. Det var spændende at få lov at kikke ind til Haslund og tegneren Inger Achton midt i arbejdet, eller til Halfdan Siiger nede i udpakningskælderen. Der blev bragt orden på den største, mest dækkende systematisk indsamlede etnografiske samling, som Nationalmuseet radede over, kun overgået af de ark-

Johannes Nicolaisen

dingsfyldt over sig. Hans store mongolfremvisning i Nationalmuseets foredragssal i 1946 var fantastisk: Vi var alle i mongolske dragter, nogle maskerede som Gurtum og djævledanser eller udstyret som jæger eller politilama, eller i de farverigste kvindeklæder med flotte kvindelige hårsætninger tyngt med sølvsmykker og koraller. Det var den aktive skare af yngre etnografer og arkæologer, blandt andre Inger Achton, Henny Harald Hansen, Jørgen Jenk, Jørgen Meldgaard, Merete Rentsch, Halfdan Siiger, Mette Strandbygaard, Inger Wulff.

Halfdan Siiger

Henny Harald Hansen

tiske samlinger fra Knud Rasmussens 5. Thule Ekspedition. At Haslunds indsamlinger var noget særligt kunne ses af de smagsprøver han gav i *Fra Nationalmuseets Arbejdsmark* om de mongolske shamandragter (1944) og de flotte kvindefrisurer med tilhørende rige smykker (1946). Fornemme samlinger, fremlagt detaljeret og instruktivt illustreret med fine farvetegninger i kombination med god kulturhistorisk analyse. Han satte her ny standard for etnografiske museums publikationer.

Der var en særlig aura omkring Haslund og alene navnet Mongoliet (med tryk på første stavelse som Haslund udtalte det) fik gennem ham noget dragende spæn-

Vi togede ledsaget af dump tempelmusik ind i foredragssalen frem mod shamanteltet opstillet foran lærredet. Her var en seance i gang: Nic (Johannes Nicolaisen) trommede vildt med Martha Boyer som assistent med "hestestavene". Han blev så medrevet, at det endte med, at han kylede den fine tromme ned til publikum. Alt imens Haslund som den store fortæller på sin egen intense måde med skurrende stemme fortalte, hvad der foregik, hvem vi var klædt ud som, og så videre.

Det var en vældig forestilling, alle var begejstrede. Os studerende, som ikke var noget, drømte os videre ud i Asien til de kommende rigtige udfordringer.

En samtale med Haslund var sjældent skuffende, han forstod at sætte folk i gang. Som ganskegrøn historiistuderende fik han mig til at gå i lag med Mongoliets historie, dér manglede moderne forskning. Haslund lånte mig tunge værker, kostbare værker, som jeg stavede mig frem i.

Hans møde med min bror Lorenz, som var ældre medicinstuderende, blev til et medicinsk-geografisk projekt, hvor professor Erik Warburg blev den faglige forankring, mens Lorenz stod for alt det praktiske og den endelige analyse. Spørgeskemaer blev sendt til alle missionstationer i og omkring Centralasien, - en fin og egentlig banebrydende undersøgelse blev det til. Et sådant forløb var typisk for Haslund, ideer skulle der til, og de blev planer, og så indsats! Det var, hvad han selv havde vist.

På det tidspunkt var forberedelserne til Den 3. Danske Centralasiatiske Ekspedition forlængst i gang, en storstilet plan om forsknings- og indsamlingsmæssigt at skabe sammenhæng i tidligere dansk forskning fra Iran i Vest til Kina og Mongoliet i Øst.

Den såkaldte 2. etape gennem Tibet var vi to studerende, som særlig havde lagt os efter. Ja, vi havde nærmest tilsagn derom fra Haslund selv. Men der blev intet af det, Tibet var lukket og studenter ville komitéen ikke have med på erstatningen, ekspeditionen til Kashmir i 1950.

I Afghanistan, hvortil ekspeditionen kom sent i 1947, havde Haslund udset sig den opgave at studere de "mongolske" hazaraer og de halvnomadiske aimaqer. Målet var at klarlægge deres mulige mongolske eller i det mindste centralasiatiske oprindelse. Af ekspeditionen chartekkes ses, at Haslund var godt forberedt til denne

opgave, som han dog aldrig kom rigtig i gang med. Det blev til én kort tur til det centrale Hazarajat (Panjao). Hans helbred var ikke godt, og han opholdt sig det meste af tiden i Kabul i 1948.

Hans ekspeditions-kammerater var derimod godt i gang hver med deres opgaver, og han begyndte at tænke på ekspeditionens fortsættelse og var i den forbindelse kort før sin død indstillet på at tage til Peking og Mongoliet for at forbrede 2. etape. Men den 13. september 1948 kom det endelige og sørgelige punktum.

Afghanistan blev næppe Haslunds store kærlighed, selvom han havde fået gode afghanske venner i universitetets rektor og chefen for stammekontoret og i Den franske arkæologiske missions chef. Det var ikke rigtig Centralasien for ham!

Men på den lade side havde han heller ikke ligget. I slutningen af august hjalp han Lennart Edelberg med at bringe etnografika hjem fra Nuristan, og omkring 300 numre fik han selv indsamlet, førtst og fremmest i Kabul. Særlig skal nævnes musikinstrumenter, legetøj og noget så sjældent som en veldokumenteret og omfattende samling af islamiske papiramuletter, som han sat sin assistent Mohammad Karim (senere Nushin) til samle og systematisere.

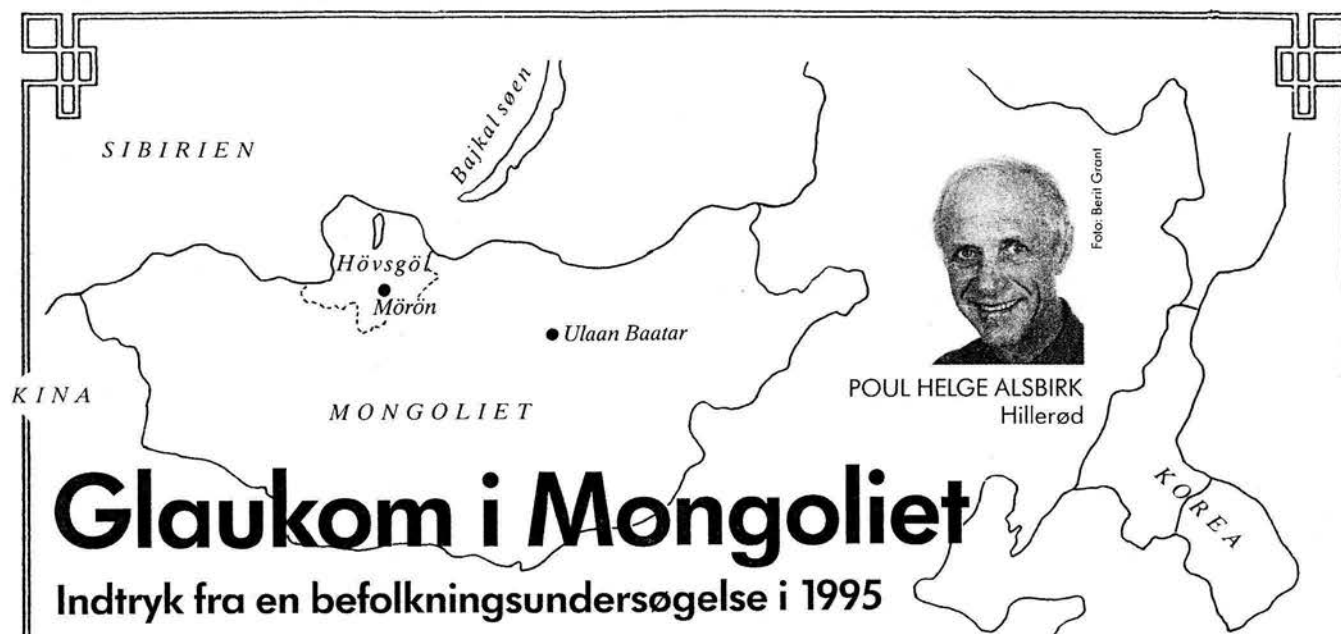
Af særlig betydning for det fremtidige arbejde var endelig, at Haslund fik sat botanikeren og geografen Edelberg i gang med etnografien og navnlig med meget omfattende etnografiske indsamlinger, som han efter sin hjemkomst blev ansat til at registrere på Etnografisk Samling i 1949-1950.

Dette var baggrunden for, at Henning Hasund-Christensens Minde-Ekspedition i 1953-1955 blev en realitet.

(Fortsættes side 31).

Klaus Ferdinand

Glaukom i Mongoliet

Indtryk fra en befolkningsundersøgelse i 1995

Kort om Mongoliet.

Dette store centralasiatiske steppeland har et areal på godt 1,5 mio km² (imod Grønlands 2,1 mio km², hvoraf 5/6 er dækket af indlandsisen). Befolkningstallet er kun på 2,2 mio, = 1,3 pr. km², men er fordoblet i løbet af kun 28 år. 65% er under 30 år, så befolkningen er ung, med en middellevetid på kun 60 år for mænd og 62,5 for kvinder (1985-90).

Landet ligger på breddegraderne fra 42 til 52 n. br. d.v.s. relativt sydligt, som fra Barcelona til Rotterdam. Det har et udpræget fastlandsklima med vinter-temperaturer, der kan nå helt ned under -40°C og sommertemperaturer op til godt 30°C, d.v.s. ekstreme variationer, væsentligt større end i fx Grønland. Landet ligger på en højslette, i gennemsnit 1600 m over havet, men også med nær alpehøje bjergkæder. Solen skinner 260 dage om året og nedbøren er meget sparsom. Typiske landskaber (i juni) ses på figur 1, 2 og 3.

Mongoliet var i 12-1300 tallet hovedsæde for et verdensimperium af aldrig overgået størrelse. Djengis Khan og efterkommere underlagde sig hovedparten af Asien og Øst-Europa frem til Wiens porte. Gennem godt 100 år styrede mongolerne riget fra den kinesiske kejsertrone, frem til 1368 (som Yuan dynastiet). Fra 1691 til 1911 var Mongoliet under kinesisk herredømme. Det »Indre Mongoliet« hører fortsat under Kina (som Tibet) mens »Ydre Mongoliet« fra 1924 til 1990 var formelt selvstændigt, men reelt en sovjetisk lydstat. Juli 1990 afholdtes de første demokratiske frie valg i landet, med det resultat, at det reformerede kommunistparti vandt flertal i parlamentet. Først ved valget i 1996 kom partiet i mindretal.

Der har været og mærkes stadig meget alvorlige problemer for dette som for andre postsovjetske lande med hensyn til vareforsyning, teknologi, kommunikation, samferdsel og anden infrastruktur, også meget føleligt for sundhedsvæsenet. Inflationen har været voldsom, men er nu under nogenlunde kontrol. Uddannelsen har været stærkt russisk-orienteret. Også blandt læger er kendskab til engelsk en sjældenhed. Kontaktfallden til og viden om fx vestlig oftalmologi er meget beskedent.

Hövs göl-provinsen var valgt som basis for projektet i 1995. Den er på 3½ × Danmarks areal og ligger i den nordligste del af landet, med ca. 135.000 beboere. Provinsen rummer store, pragtfulde naturområder. Den har således også landets største sø (135 × 35 km), der har afløb gennem floderne til Bajkalsøen i Sibirien. (Det var interessant som introduktion til opholdet at læse læge Carl Krebs' bog fra 1937: En dansker i Mongoliet. Vor danske kollega beretter her bl.a. om forsøget på at oprette et nybyggerisamfund netop i dette område. Han endte med at blive udstødt af de sovjetstyrede myndigheder).

Befolkningen bor i provinscenterbyen Mörön og i ca. 20 bygdesamfund med hver 3-5000 beboere. Her lever de dels i en lille centralbygd dels spredt som nomader ud over store områder, boende i små grupper af de karakteristiske mongoltelte, jvf figur 1 og 2. Et sundhedscenter med 1-3 læger betjener bygdesamfundene. De har fx intet oftalmologisk udstyr, og mulighederne for kommunikation ad de elendige jeepveje og pr. telefon er meget beskedne, især i disse år på grund af mangel på brændstof og slet vedligeholdt teknologi.

Befolkningsmæssigt har kloden sit tyngdepunkt i Øst- og Syd-Asien, hvor halvdelen af verdens befolkning bor. Glaukomstudier har traditionelt gennem mange år fokuseret på den vestlige verdens dominerende problem: *simpleks-glaukomet*. En nylig oversigt fra Survey of Ophthalmology (1) satte østasiatiske glaukomproblemer i relief, også på baggrund af de studier, der efterhånden har samlet sig omkring eskimernes – inuits – dominerende problem: *det primære angulo-clauso glaukom (PACG)*. Der er mer eller mindre overbevisende japanske, indiske og kinesiske studier, som tyder på at glaukomproblemet i denne del af verden i nogen grad ligner inuits. Quigley (2) har netop beskrevet, at den hyppigste glaukomform på verdensplan synes at være PACG, som beregnes at forekomme hos 33,6 mio imod simpleks glaukom (POAG) hos 33,1 mio. – I betragtning af problemets omfang og betydning for blindhedsforebyggelse på verdensplan foreligger der dog stadig betydelig usikkerhed, også med hensyn til visse af risikofaktorerne, fx detaljerne omkring biometri og øvrige særpræg for kammeranatomien.

Department of Preventive Ophthalmology ved University of London/Moorfields Eye Hospital giver postgraduate kurser i Community Ophthalmology, overvejende for 3. verdens oftalmologer. Som en udløber heraf kunne der i 1991-92 gennemføres et første befolkningsstudie over blindhedsårsager i Mongoliet. På basis af undersøgelse af ca. 4500 tilfældigt udvalgte over 40 år kunne prof. J. Baasanhu fra Medical University Central Hospital i Ulaan Baatar i samarbejde med lokale kolleger og prof. Gordon J. Johnson fra London konkludere (3, 4):

1. Steppe- og bjergland med mongolske telte.

Fotos: Blid Alsirk

2. En søn af steppefolket foran sin boplad med typiske ger, de traditionelle cirkelrunde, mongolske filltelte.

3. Landskab ved Mörön med ryttere, t.v. Blid Alsirk (foto ved Mr. Lee).

at blindeforekomsten hos ældrebefolkningen er domineret af katarakt og glaukom, men også som det mere uventede: at glaukomblindhed tæller med lige så høj en andel som katarakt: med 35% for hver. I øvrigt var den formentligt UV-lysbetingede *climatic droplet keratopathy* en vigtig 3. blindhedsårsag.

Indtrykket blev, at den vigtigste glaukomtype er PACG, men den primære undersøgelse tillod ikke en nøjere differentiering. På denne baggrund lykkedes det at gennemføre et *Mongolian Glaucoma Survey 1995*, planlagt af London instituttet i samarbejde med dr. Baasanhu og finansieret af The British Council for Prevention of Blindness. Jeg blev opfordret til at deltage i projektets startfase grundet mine særlige grønlandske erfaringer med PACG screening (6). Danida accepterede at financiere min deltagelse. Det blev hurtigt klart, at en YAG-laser ville være uundværlig. Mongoliet ejer ikke en sådan. Dansk Blindesamfund tilbød at betale lejen for en velegnet model, der bl.a. er kendt fra øjenlægerejerne i

Grønland. Zeiss v/ Fa. Brock og Mickelsen A/S, Danmark støttede projektet gennem en lav lejepris.

Om Mongolian Glaucoma Survey 1995: Materiale og metoder

Det aktuelle projekt blev mødt med megen velvilje og godt samarbejde fra alle sider. Som ved blindestudiet var det en stor styrke for projektet, at befolkningen er velregistreret og villigheden til at møde frem forbavsende god. Der blev satset på en repræsentativ gruppe af personer over 40 år, på basis af folkelister i tilfældigt valgte dele af centerbyen Mörön og i 3 bygdedistrikter. I alt var det planen i Hövsgöl provinsen at undersøge 1000 personer over 40 år, – og dette lykkedes, med en deltagerrate på 94%. Udover dette random sample satsedes der på at se alle med forud kendte glaukomdiagnoser i området, for herigennem at få supplerende erfaring omkring glaukomtyperne og disses diagnose og behandling.

Undersøgelsesprotokollen var udformet med henblik på en bred glaukomorienteret

ret basisundersøgelse. Hovedundersøgeren var Dr. Paul Foster (PF) fra London instituttet, med hjælp af 2 øjenlæger fra øjenafdelingen i Ulaan Baatar, Dr. Uranchimeg og Dr. Munkhbayer (figur 4). Disse 2 stod for de anamnesticke detaljer, grov visusbestemmelse, sidelysvurdering af kammer, måling af corneadiameter og blodtryk, samt automatperimetri med Henson apparatur. PF udførte spaltelampe- og fundusvurdering, inkl. biometri med Humphrey ultralyd-måler, Haag Streit tonometri og pakymetri af kammerdybde og corneatykkelse (figur 5), van Herick vurdering af limbale kammerdybde, registrering af cornea-, iris- og linseforandringer, papil- og øvrige fundusforhold, samt gonioskopi med klassifikation af de 4 vinkelkvadranter efter modificeret Shaffer-score-system.

YAG-laserbehandling og andre terapeutiske tiltag kunne sædvanligvis tilbydes på stedet, når diagnosen og indikationen var afklaret (figur 6). For den langsigtede kontrol og behandling var det et problem at den lokale øjenafdeling, med 2 øjenlæger ansat i en ret pauvert udrustet klinik, havde stor mangel på udstyr, fx til glaukom- og kataraktkirurgi (som reelt var ophørt de sidste 3-4 år). ligesom talrige nødvendige medicinske midler såsom betablokkere, acetazolamid, steroid- og atropindråber manglede permanent eller for tiden. Mangleerne var udtryk for de alvorlige forsyningsproblemer i den post-sovjetiske krise.

Foreløbige hovedindtryk og -resultater

Fordeling af glaukomtyper

Glaukomformen var hyppigst PACG, der fandtes manifest ca. 3 × hyppigere end POAG, hos henholdsvis 14 og 5 ptt. blandt de 942 over 40 år. Kun 2 (med PACG) var forudkendte. Gonioskopisk lukbare vinkler fandtes hos ialt 17 mænd og 47 kvinder (inkl. de ovennævnte 14, overvejende kroniske tilfælde). I øvrigt blev de 19 klassificeret som latent og 31 som suspekt PACG. En første artikel om projektet er nu antaget til publikation i Arch. Ophthalmol., hvortil kan henvises (6).

Vurdering af de forudkendte glaukompatienter bekræftede en sådan fordeling og gav flere facetter: Blandt de første 42, som var blevet vurderet før min hjemrejse fandtes: PACG: 26, juvenilt glaukom: 1, kongenit glaukom: 1, sekundært glaukom: 5, henvist grundet okulær hypertension men glaukom ikke fundet: 9.

Det var et fremtrædende træk blandt disse henviste PACG-patienter, at mange havde et blindt øje efter enten et akut attack eller flere episoder og nu kronisk PACG. Som regel var det andet øje i sådanne tilfælde ikke beskyttet, hverken af perifer iridektomi eller adækvat medicinsk behandling.

Det gonioskopiske præg viste sig at svare til mønsteret kendt fra fx England, Danmark og især fra Grønland. Kun ganske få havde et relativt dybt kammer, med PACG af plateau-iristype. Men iris-anatomien var oftest præget af en tyk mørkebrun struktur med få krypter og ofte med en prominente irisfold perifert. Goniosynekkier var udbredte hos mange PACG-patienter.

Forreste kammers dybde var af særlig interesse som relevant risikofaktor i en befolkning med stor PACG-forekomst. Kinesiske materialer er få og svære at bedømme på grund af publikationsformen, men det mest troværdige af disse, udført med tilsvarende Haag Streit apparatur, viser et niveau, der ligger væsentligt nærmere inuits end det europæiske (jvf. (1) studiet af Zhang 1983). Mongolerne synes at svare hertil. Den endelige opgørelse af hele materialet på over 900 personer, suppleret med en stor yngre gruppe af 10-39 årige, vil naturligvis give vigtige biometriske data også med hensyn til linsetykkelse, akselængde, limbal kammerdybde, corneatykkelse og -diameter.

Katarakt var naturligvis ofte tilstede, men ikke i den ventede sværhedsgrad, med befolkningens relativt unge alder som en medvirkende faktor. Tilsvarende var antallet af afake eller pseudofake meget lavt, og der var kun behov for få kapsulotomier, selv om det naturligvis hurtigt blev klart lokalt, at denne mulighed for synsbedring nu var tilstede. Og begejstrede var naturligvis de få, der pludseligt fik godt syn tilbage. Den moderne æra med ekstrakapsulære ekstraktioner og bagkammerlinser var indledt i hovedstaden, men synede meget lidt blandt et provinsklientel som her. En 10-år gammel russisk Ruby-laser i hovedstaden blev af og til anvendt både til forsøgsvis kapsulotomi og til iridotomi.

Øvrige oftalmologiske iagttagelser. Det var især et markant indtryk, at næsten alle over 40 år havde lette eller ofte svære grader af klimatisk keratopati, med sløringer henover cornea i øjenspalten, der kunne reducere visus til blindegrænsen. Pterygier og pingueculæ var meget hyppige.

4. Undersøgelsesteamet (f.v. Drr. Foster, Baasanhu, Alsirk, & Johnson, Mr. Lee, Drr. Uranchimeg, & Munhkbayar) samlet i en ger hos gæstfri lokal familie.

Iøvrigt sås en lang række af oftalmologiens sygdomsbilleder, fx svære tilfælde af iritisk iris bombé, der reagerede adækvat på YAG-iridotomi, fundusforandringer med vaskulære okklusioner eller diabetisk retinopati.

Fysiognomi og øjenfarve var typisk øst-asiatiske, ofte med afrundede ansigtsformer uden større fremspring og kun sjældent med blandingspræg. Øjenfarven var næsten uden undtagelse mørkebrun. (Den grønlandske befolkning er til sammenligning væsentligt mere blandingspræget).

Det intraokulære tryk målt med Goldmann applanation viste sig at ligge lavt som i flere andre asiatiske studier, jvf. (6). Trykmåling i landet foregik rutinemæssigt med Maklakoff's tonometer, der ofte syntes at have vist ret høje værdier, som ikke kunne genfindes ved Goldmann-tonometri.

Refraktionsfordelingen kan ikke dokumenteres på baggrund af dette studie, hvor der ikke var tid og udstyr til refraktionering. Indtrykket var, at kun ganske få bar briller, formentligt også på grund af en dårlig forsyningsituation.

Om YAG-laser-behandlingerne. Det forstås, at behovet for YAG-laseriridotomier nærmest var overvældende fra første dag, og det var en foruroligende tanke, at landet hverken har en eneste YAG-laser, eller udstyr til kirurgisk iridektomi på provinsafdelingsniveau. Den medbragte (Zeiss Visulas II) Neody-

mium-YAG laser var efter kort indskydning overordentligt velegnet. Det måtte hurtigt erkendes, at de meget substantielle mongolske irisvæv krævede nogle få skud på højeste energiniveau (10-11 mJ). Ofte var det fornemmelsen, at vævstykkelsen var 3-4 gange tykkere end hjemlige irides. Det skete derfor ofte, at man ikke kom helt igennem – eller hullet blev for lille – ved første behandling, og genbehandling var derfor nødvendig, undertiden 2-4 gange. Bivirkninger var meget få, og trykkontrol var let at opnå med apraclonidin, timolol og dexamethason. I alt blev der udført 197 behandlinger: på 120 øjne hos 72 patienter, hvoraf 68 fik gjort iridotomi og 4 efterstærspatienter kapsulotomi.

Selv i relativt udtalte, kroniske PACG-tilfælde var effekten på vinkelåbning og tryk overbevisende, i det mindste ved kontrol nogle få dage senere. Enkelte måtte naturligvis have supplerende pilokarpinbehandling, og nogle få blev henvist til trabekulektomi i Ulaan Baatar.

Iagttagelser omkring den oftalmologiske infrastruktur i Mongoliet. Igennem årene med en tæt forbindelse til det sovjetiske samfund er der sket en væsentlig udbygning af infrastruktur og uddannelsesniveau. Fx er specialiseringsgraden betydelig inden for de medicinske fag. Landet har således 88 uddannede øjenlæger (= 40 pr. million), hvilket er en høj norm for et iøvrigt relativt fattigt land, jvf. fx med Afrika, hvor ≤ 1 øjenlæge pr. million ses mange steder. Men når det er

5. Kammerdybdemåling i Haag Streit-spattelampen. Kvinde i traditionel mongolsk kvindedragt og Paul Foster (der måler 206 cm!).

6. Glaukompatient får foretaget YAG-iridotomi.

sagt, er der som anført alligevel alvorlige mangelsituationer, der synes at have en del til fælles med forholdene i det post-sovjetiske Øst-Europa. Sammenbrud af vigtige forsyningslinier mærkes også i øjenfaget. Der har ikke været tradition for vestlige kontakter og sprogkunderskab, så der er meget at indhente.

Medical University Central Hospital's øjenafdeling i hovedstaden blev besøgt nogle gange. Som anført var udstyret noget ældet og russisk eller østeuropæisk af type, og der var svære problemer med opdatering og nyanskaffelser. Hospitalet betjener halvdelen af Ulaan Baatars befolkning og er henvisningscenter for alle 21 provinsområder. Årsproduktionen kirurgisk set udgjorde i 1993 686, hvoraf

- 220 var ekstrakapsulære kataraktooperationer, de 65 med intraokulær linse.
- 139 var glaukomoperationer, overvejende filtrerende indgreb.

At afdelingen – og landet – i 1995 manglede en YAG-laser – med et glaukom-sygdoms panorama som det anførte – forekom i virkeligheden ret katastrofalt – men det er næppe usædvanligt for store dele af Asien eller for andre 3. verdens lande.

Kommentar

Mange års beskæftigelse med glaukom-mønsteret i Grønland havde givet mig et stærkt ønske om at få sikrere indtryk af det asiatiske panorama. Inuits forfædre er udvandrede via den nordøstlige del af Asien. – Jeg fik et første indtryk under en WHO-konsulentrejse i 1983-84, hvor

mønsteret især i Burma lignede det grønlandske, men også i nogen grad for Nepal, Indien, Bangladesh og Sri Lanka. Det var kun muligt at gennemføre få gonioskopiske og biometriske undersøgelser. Men kliniske fund talte afgørende for, at PACG var den dominerende glaukomform i Burma, ligesom det samme er dokumenteret gennem mange år fra Singapores overvejende kinesiske befolkning, jvf. iøvrigt Quigley's oversigt (2).

Med den her omtalte undersøgelse fra Mongoliet gik en personlig ønskedrøm i opfyldelse: det blev muligt at se gennemførelsen af en omfattende og stringent glaukomvurdering af en stor uselektet befolkning. De fleste relevante risikoparametre blev medtaget i protokollen for undersøgelsen, idet både de anatomisk/biometriske forhold og de forhold, der har relevans for mere traditionelle glaukomvurderinger var med såsom papil, synsfelt- og trykvurdering.

Forventningen til at få et gennembrud i vor viden om især angulo clauso glaukomet globale epidemiologi synes dermed afgørende forøget. Det forstås, at perspektiverne for blindhedsforebyggelse er betydelige, især for de enorme asiatiske befolkninger. Når iridotomier synes at være afgørende for kontrollen af det relative pupilblok i den hyppige risikoanomi, er det klart, at der her foreligger en stor mulighed og opgave for faget. Det vil være vigtigt tidligt at fange risikogruppen. Primært vil det dreje sig om dem med symptomer fra første-øjet, så disse patienter tidligt bliver behandlet på begge øjne og derved undgår det fatale slut-

stadium: total bilateral blindhed. Grønlandsk tilstande fra 1960'erne viste således, at denne blindhedsårsag var dominerende. Men udviklingen siden da har også vist, at det kan nytte at opsøge og behandle tidligt.

Der vil være behov for mere detaljeret udredning af den asiatiske vinkelanomi, inklusive betydningen af plateauiris-konfiguration, fx med det moderne ultralyd-biometriske udstyr, som nu er udviklet. Og der vil selvklaart være brug for forskning omkring kirurgiske metoder, fx med hensyn til de sikreste metoder for trabekulektomi med eller uden 5FU eller mitomycin. Mængder af glaukompatienter vil først blive opdaget i et sent stadium, hvor pålideligt filtrerende kirurgi vil være afgørende for prognosen. Det er spændende, at dr. Paul Foster efter sin indsats i Mongoliet nu er ansat som research fellow ved Glaucoma Research Department, Singapore National Eye Centre netop med sådanne forskningsopgaver i samarbejde med Moorfields Eye Hospital. I Øst- og Syd-Asien vil medicinske behandlingsregimer både være for kostbare og for usikre for det store flertal af patienterne lang tid fremover.

Afsluttende en stor tak til Velux Fonden af 1981, der nu har sikret, at den omtalte YAG-laser kan forblive i Mongoliet.

Litteratur

- (1) Congdon N, Wang F, Tielsch JM (1992): Issues in the epidemiology and population-based screening of primary angle-closure glaucoma. *Surv Ophthalmol* 36: 411-23.
- (2) Quigley HA (1996): Number of people with glaucoma worldwide. *Br J Ophthalmol* 80: 389-393.
- (3) Baasanhu J, Johnson GJ, Burende G & Minassian DC (1994): Prevalence and causes of blindness and visual impairment in Mongolia: a survey of populations aged 40 years and older. *Bull WHO* 72(5): 771-76.
- (4) Minassian DC, Baasanhu J, Johnson GJ & Burende G (1994): The relationship between cataract and climatic droplet keratopathy in Mongolia. *Acta Ophthalmol (Copenh)* 72: 490-95.
- (5) Alsirk PH (1992): Anatomical risk factors in primary angle-closure glaucoma. A ten year follow up survey based on limbal and axial chamber depths in a high risk population. *Int Ophthalmol* 16: 265-72.
- (6) Foster P, Baasanhu J, Alsirk PH, Munkhbayer D, Uranchimeg D & Johnson GJ. Glaucoma in Mongolia: A population-based survey in Hövsgöl Province, Northern Mongolia. *Arch Ophthalmol* (accepted for publication).

Forældreløse kineserbørn og deres mongolske plejeforældre

Hyrderne kaldte aldrig de tilrejste kinesiske børn for forældreløse, men for "landets børn" og behandlede dem, som deres egne.

Menggenqiqice kunne kun huske meget lidt fra sin barndom. Det var over 30 år siden hun ankom som spædbarn fra Shanghai til steppen omkring Xilin Gol i Indre Mongoli. Sammen med hende ankom flere end 3.000 forældreløse børn fra Sydkina, især fra byer som Shanghai, Jiangsu, Zhejiang og Anhui. Dengang i slutning af 1950'erne led Kina under "de bitre år" (1959-1961). Mange forældreløse børn i Sydkina manglede mad. Den nu afdøde statsminister Zhou Enlai og mange andre ledere var opmærksomme på dette problem. De overvejede situationen og til sidst bestemte den kinesiske regering sig for at sende de forældreløse børn til steppen omkring Xilin Gol. Der fik de ikke blot den føde, de så voldsomt manglede, men de fik også en familie at leve i.

"Jeg er lykkelig"

Bortset fra hendes typiske sydkinesiske udseende er Menggenqiqice fuldtud en mongolsk steppekvinde. For kun 14 år siden viste hendes far, kort før han døde, hende et stykke papir, som viste at hun var et adopteret forældreløst barn. I begyndelsen ville hun ikke tro på det og rev sedlen i stykker. Men senere kom hun i tanke om en særlig hændelse fra sin tidlige barndom. Dengang var ris meget sjældent ude på steppen. Kun i tilknytning til Forårsfesten (Red: Det kinesiske nytår, ofte i februar) kunne man købe nogle få kilogram ris. Lige meget hvor lang hyrden skulle rejse for at få ris, skaffede han ris til hendes hjem. Hendes plejeforældre kogte ris til hende, fordi de mente, at piger ville blive smukkere, hvis de spiste mange ris. Denne oplevelse havde brændt sig fast i Menggenqiqice's hukommelse. Hun havde altid følt sig glad og tilfreds med det skete.

Nu har Menggenqiqice en varm familie. Hun er lykkelig med sin mongolske mand og deres 4 børn. De har smukke møbler og andet inventar i 3 pæne rum. Men ikke kun det. De har også en vinter boplads og de passer deres

dyrefolk, som består af 60 stykker kvæg, 600 får og 10 heste. Det giver den en årlig indtægt på 70.000-80.000 yuan (49.000-56.000 danske kroner). Hun og hendes mand har planer om at besøge Shanghai, når deres børn er blevet store.

"Jeg behøver ikke at finde mine rødder," siger Menggenqiqice, "fordi de er her på steppen ved Xilin Gol."

Et stykke stål

På en bakke sydvest for Xilin Gol steppen står en stele. På den er skrevet historien om en mongolsk mor og hendes 6 'shanghaiske' børn. Stelen blev rejst af hendes 6 børn for at mindes Zhang Fengxian. Gravskriften fortæller:

Mor, du var den bedste mor, bedre end vore mødre af kød og blod. Mongoler rejser ikke steler for deres forfædre, men du har i lang tid haft en stor stele i vore hjerter. Den vil måske skrumpes med tiden, men du vil altid være med os.

Mere end 30 år siden, da de første forældreløse børn ankom til steppen, valgte mange hyrder med glæde deres nye "barn". Til sidst var der kun 4 drenge og 2 piger

tilbage. De var allerede 6-7 år gamle og talte med Shanghai-dialekt. Ved synet af dem, var der mange mongolske hyrder som holdt sig tilbage. Disse forældreløse børn var gamle nok til at vide mange ting, og hyrderne var bekymrede for, at det ville blive vanskeligt at få dem til at passe ind i livet på steppen. Men Zhang Fengxian tøvede ikke. Hun tog alle 6 børn med sig hjem på oksekæren og gav dem mongolske navne.

(Red: Det er interessant at få at vide, at Zhang Fengxian giver sine nye børn mongolske navne, fordi hendes eget er kinesisk. For 30 år siden startede "Kulturrevolutionen" i 1966. De mange forældreløse kan være en udløber af de uroligheder, "Kulturrevolutionen" skabte).

I starten var de ikke vant til at drikke mælk og spise sveden ris. Så Zhang Fengxian gik en snehvid frostdag de 45 kilometer til amtets hovedsæde for at købe en sæk med 30 kilogram ris. Den slæbte hun hjem på sin ryg. Da hun kom tilbage, efter at have været borte i 6 dage, opdagede hun at den yngste pige havde spist giftige bær og var gået i koma. Zhang Fengxian gik straks igang med at redde pigen, og til sidst vågnede hun op og kom sig.

Langsomt voksede de 6 børn op. Ligesom andre hyrdesønner lærte de 4 drenge at ride, bryde og passe får. Zhang Fengxian passede hus for sine børn, lavede mad, vaskede og syede, ofte måtte hun arbejde til langt ud på natten i olie-lampens skær.

De 6 børns mongolske mor syntes at det var besværet værd. Det ældste søn og den yngste pige gik på universitet. De andre 4 var rygraden i deres arbejdsenheder.

En historie om ben

Hyrderne kaldte aldrig disse adopterede børn 'forældreløse', men

for 'landets børn' og behandlede dem som deres egne.

Da Hasbater og hans kone kom til børnehjemmet med de forældreløse kinesiske børn, fandt de en lille grædende spæd pige. De tog hende op og holdt hende i deres favn. Straks holdt hun op med at græde.

"Hun må være forudbestemt for os," sagde de. De tog glade hende med hjem og gav hende navnet Altantuya. Da hun blev 4 år gammel blev hun syg med lungetuberkulose. Hasbater red med hende de 130 kilometer til nærmeste sygehus. Han blev en måned for at holde øje med hende. Pigen blev rask. Men da hun var 5 år gammel, blev hun lam i begge ben. Hendes mongolske mor satte hende op i en oksekære, og drog over steppen for at finde en læge, som kunne gøre noget for den lamme datter. For at redde hende, måtte moderen sælge alt hun havde af værdi for at købe en gave til akupunktur lægen, som lovede at gøre pigen rask. 3 dage senere, blev pigen uventet rask.

Da Altantuya kom i skole som 7 årig, vandt hun førsteplads i både langdistance løb og i kort løb, og hundes rekord er ikke blevet overhalet af andre endnu.

I 1990 vandt Altantuya, som er blevet mor til 2 børn, andenplads i det lokale terrængående cykelløb. Nu kalder de lokale hende for "Pil" (Red: en sportstitel).

"Det er min mor som gav mig mine ben igen," siger Altantuya, som nu arbejder for den lokale administration. "Der var tidspunkter hvor min mor bar mig på sin ryg, mens hun ledte efter en læge på den uendelige steppe. Hun sagde, at hvis det ville have været muligt, ville hun bytte ben med mig. Dengang var jeg blevet 5 år, som jeg forstod godt, hvad hun mente. Nu lider min mor af gigt. Det betyder

meget for mig, så lige meget hvor meget jeg må lide, vil jeg tage mig godt af hende."

"Jeg har aldrig følt mig ensom"

Der er over 3.000 adopterede forældreløse kinesiske børn hos mongolerne på Xilin Gol steppen. Men hvad blev der af alle de andre? Da jeg begyndte af interviewe dem, opdagede jeg at ingen af dem kunne lide at blive kaldt "forældreløs". Deres mongolske forældre kunne heller ikke lide at høre det.

"Blandt alle mine søskende var jeg mine forældres yndling. På Xilin Gol Steppen havde jeg en lykkelig barndom, en varm familie og mange gode venner. Fra det tidspunkt jeg kunne forstå, hvad der foregik omkring mig, har jeg aldrig følt mig ensom," fortæller en af de tidligere forældreløse børn, som nu er en lokal embedsmand.

©

Xiao Ling

Kilde: oversat af Rolf Gilberg fra journalist Xiao Ling's artikel "Han Orphans and Mongolian Parents" i november 1996 udgaven af *China Today*, som er Kinas officielle tidsskrift.

Red: Allerede fra begyndelsen af 1900-tallet begyndte en indvandring af kinesere til Indre Mongoli. Der var brug for land til de kinesiske bønder. Det var også en måde for Kina at få kontrol over området på. Mao og hans folk befriede Indre Mongoli fra japanerne i 1947. Efter det nye Kina blev dannet i 1949, blev Indre Mongoli en kinesisk provins med selvstyre. I dag bor der 20 millioner kinesere og omkring 3 millioner mongoler i Indre Mongoli. Det er stadig et selvstyreområde, men det er ikke mere mongolerne selv, som bestemmer. Det ser ud til at en lignende folkeændring der er igang i Tibet, selv om Tibet og Indre Mongoli hver især har meget forskellig historie.

©

En ny tid udfordre det mongolske sprog

Hohhot, hovedstaden i Indre Mongoli:

I denne tid med hurtige forandringer, har det mongolske folk delte og bekymrede meninger om fremtiden for deres kultur.

Mongolerne er stolte af, at deres traditioner og deres sprog er anerkendt af de statslige myndigheder og respekteret af folk fra andre nationaliteter i Kina.

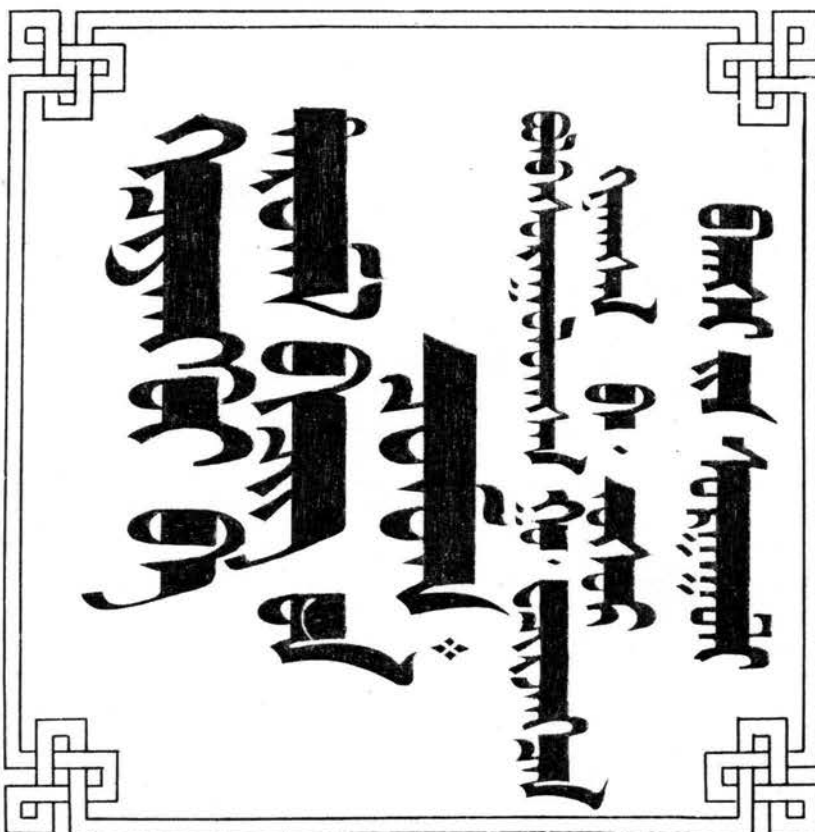
Men de er bekymrede for at deres sprog - sammen med en god del af deres kultur - vil gå tabt.

"Den mongolske kultur bliver støttet," siger Yun Shenghua, som er chef for kultur afdelingen ved det regionale komité for etniske sager, og som selv er mongol. Han husker, at den 2000-år gamle mongolske kultur i 1960'erne og 1970'erne blev undertrykt ligesom andre traditionelle kulturer blev det af den dengang dominerende venstreorienterede ideologiske ledelse. Den Tredje Folkelige Samling af det kommunistiske partis 11. central komité har ændret denne situation til det modsatte.

Mongolske børn bliver opmuntret til at vælge deres modersmål som deres første sprog i skolen. Alligevel presses det mongolske sprog som aldrig før af kinesisk og engelsk til trods for den vigtighed med hvilken det centrale styre og de lokale myndigheder tillægger det mongolske sprog. Yun forklarer, at mange er bekymret for at det mongolske sprog i Indre Mongoli vil gå tilbage i den nærmeste fremtid.

Yun siger, at mongolske børn blive opmuntret til at vælge deres modersmål som deres første sprog i stedet for kinesisk, som er den anden mulighed skolen giver.

Undervisningsmateriale til undervisning i mongolsk for grund-

skolen til universitets niveau er tilstede. Flere end 3 millioner mongoler bor i selvstyreområdet, Indre Mongoli. I flere end 2.000 mongolske grundskoler bliver undervisningen i kinesisk startet i 3. klasse, mens engelsk starter i første år af 'junior middle school'. Skoleeleverne forventes at lære mongolsk, kinesisk og noget engelsk.

Alligevel går flere og flere mongolske børn i skoler, hvor kinesisk er undervisningssproget, og hvor der ikke undervises i mongolsk overhovedet. Yun forklarer dette med den lavere kvalitet af lærerne i de mongolsk-sproget skoler, og med det almindelige opfattelse at folk, som kun kan tale mongolsk, vil have færre muligheder i at finde gode jobs og vil få et kedeligt snævert liv som voksen.

Et slående eksempel på det kinesiske sprogs popularitet over for mongolsk, er en mongolsk-sproget mellemskole nær byen Linhe. Skolen har 46 lærere - og 48 elever.

I en ideal skole, forklarer Yun, vil eleverne være i stand til at lære mongolsk, kinesisk og noget engelsk.

I dag er 70% af befolkningen i Indre Mongoli velbevandret i mongolsk og kinesisk. Denne fordeling vil blive mindre, hvis ikke flere børn vælger at lære mongolsk som deres første sprog. ☺

Chen Chunmei

Kilde: *China Daily*, Beijing, tirsdag, 15. oktober 1996, side 3. Oversat af Rolf Gilberg.

Gov'altai Aimag

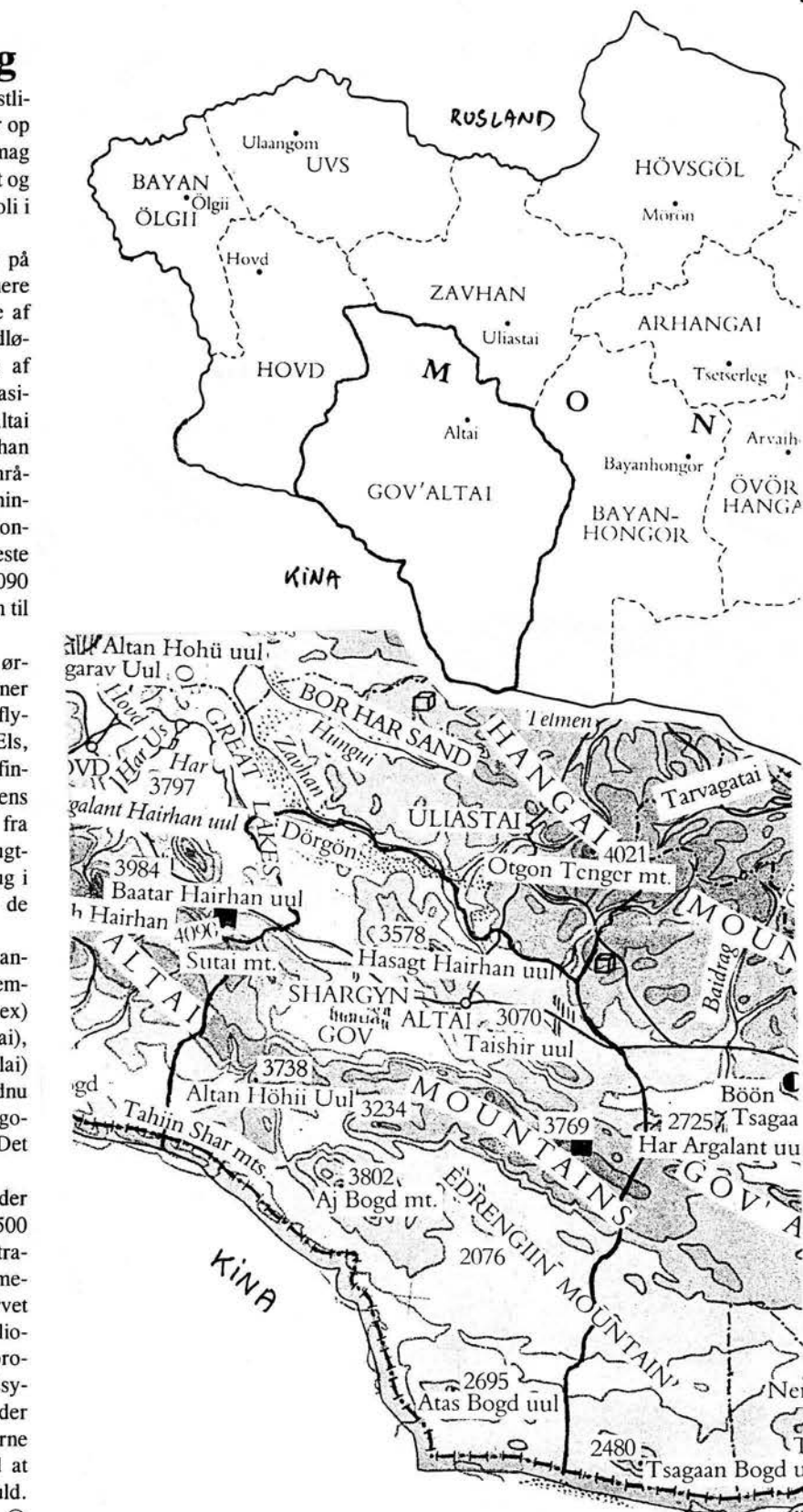
Gov'altai Aimag ligger i det sydvestlige Mongoli, hvor området grænser op til Hovd Aimag i øst, Zavhan Aimag i nord, Bayan-Hongor Aimag i vest og den kinesiske provins Indre Mongoli i syd.

Gov'altai Aimag har et areal på 142.000 km². Det svarer til lidt mere end 3 gange Danmark. Det meste af provinsen er fyldt af de østligste udløbere af Altai Bjergene og dele af Trans-Altai Gobi med flere bjergmassiver som Tahiin Shar Nuruu og Altai Bogd, som er dele af Gobi Tian Shan (De himmelske Bjerge). Bjergområderne er adskilte med store fordybninger (dale), som på almindeligt mongolsk kaldes *gov'*. Provinsens højeste bjerg er Sutai, som med sine 4.090 meter over havet ligger på grænsen til Hovd Aimag.

Provinsens landskab er typisk ørken og halvørken med store basiner fyldt med masser af sand. Nordfra flyder en stor sandbunke, Mongol Els, ind i provinsen. I den sydlige del findes en del oaser. Kun i aimagens nordøstlige del får smeltevand fra HangaiNuruu landet til at være frugtbart nok til husdyrbrug og landbrug i større mængder. Det er også dér de fleste folk bor.

I Gov'altai Aimag lever der mange sjældne vilde dyr, som for eksempel: bjergged (Argali), vildged (Ibex) sneleopard, vildkamel (Havtagai), steppeantilope, gobibjørn (Mazaalai) og vildsvin. Den store flotte og endnu ikke ødelagte natur er gjort til Mongoliets største beskyttede område: Det Store Gobi Reservat.

I Gov'altai Aimag lever der 62.700 mennesker. Byen Altai (1.500 indbyggere) er provinsens administrative center, som ligger 1.000 kilometer fra Ulaanbaatar. Hovederhvervet er nomadedrift. Der lever 1½ millioner husdyr. I den nordlige del af provinsen er et stort kunstvandingsystem, Guulingiin Tal, som vander over 1.000 hektar marker. I oaserne har man haft gode resultater med at dyrke æble og vindruer samt bomuld.

Med en 80-årig mongol på pilgrimsfærd til Gobi-Altaj

Sidst han var i Gobi-Altaj, var i 1984, men det er 63 år siden han forlod sin fødeegn i den sydlige del af Gobi-Aktaj Aimag. Så i de sidste år har det været hans drøm endnu engang at se sin fødeegn.

Ganjuuriin Togtoh blev født i 1916 i det sydvestlige Mongoliet ved Bejiin Gol. Her boede han sammen med sin mor og sin bedstefar, indtil han blev 12 år. Han var enebarn. En ældre bror var som spæd død af sult og kulde ved moderens bryst. Hun for vild under en vinterstorm på vej hjem til teltet efter at have set til fårene, der græssede et godt stykke borte. Da hun endelig nåede hjem, var barnet, som hun havde anbragt ved sit bryst under dell'en, død. Familien var uhyre fattig, men den havde som enhver nomadefamilie forskellige græsningsområder, som man flyttede til alt efter årstiden. Således som man endnu gør i dag. Det var og er i dette område nødvendigt at flytte græsningsområde 4-6 gange om året, da der er meget tørt.

Et af formålene med Togtoh's rejse i år var at finde det sted, hvor familiens ger stod, da han blev født. Det var et sted som netop blev brugt igen år efter år på den samme årstid. Vi fandt stedet. Det lå på sydsiden af Gobi-Altaj Bjergene, nede på den flade Gobislette, der er halvørken. Det er et meget særpræget sted, så Togtoh var ikke i tvivl om, at det var det rette. Og som det er tradition i Mongoliet, lagde han sig ned på stedet et øjeblik, helt udstrakt, hvorpå vi alle satte os ned omkring og skålede i vodka. Det sidste må vist være en nyere tilsætning til traditionen. Har man overhovedet drukket noget, har det nok været den mongolske gærede hoppedrunk, arkhi. (Red: Arkhi kan

Togtoh på steppen, hvor familien bor

nemt destilleres til vodka. Så det har man kendt længe i Mongoliet).

Årsagen til at Togtoh's færd tilbage i tiden netop blev gennemført i år, er, at han blev inviteret til 60-årsfesten for Bugat Sum centerets oprettelse. Mongoliet er inddelt i 18 aimag og hver er inddelt i en række sum. En sum er altså nærmest at sammenligne med en kommune. I begyndelsen af 1930'erne blev det af den kommunistiske regering besluttet, at hver aimag skulle have sit center, og at hver sum skulle have sit mindre center. Togtoh's fødested ligger i Bugat sum. Som højt respekteret person blev han altså inviteret med til byens 60-års jubilæum. Dette blev fejret sammen med den nationale festdag Naadam, der netop i

år, 1996, over hele Mongoliet fejres sammen med 75-året for revolutionen i 1921 og 790-året for Chingis Khaans proklamering af riget Mongoliet, efter at han havde samlet alle de mongolske stammer under sig, og de i 1206 udråbte ham til storkhan. Efter demokratiets indførelse i 1990 til Mongoliet er han jo igen blevet en folkehelt.

Togtoh og hans søn tog flyet fra Ulaanbaatar til Altaj, hvor hans datter, jeg og en chauffør ventede dem efter en jeep-tur på ca. 1100 kilometer vestpå. Den lange biltur ville have været for meget for den 80-årige Togtoh. Fra Altaj skulle vi køre godt 400 kilometer mod syd. Næsten enhver vej i Mongoliet er blot nogle hjulspor. Man skrumples og rystes, og hastigheden er derefter.

Det var en lang, drøj tur. Togtoh kunne fortælle os, at her plejede der at være antiloper i mængde. Der var ulvene et stort problem om vinteren. Dét bjerg hedder sådan. Dén der plante er god for dårlige nyrer. Så det blev en oplevelsesrig biltur.

Formålet med færden var også at finde slægtninge. Nogle havde han jo mødt i Altaj tidligere, da hans arbejde i nogle år havde ført ham rundt i Mongoliet. Men det var 12 år siden, han havde været i Altaj. Enkelte af hans slægtninge havde været i Ulaanbaatar, hvor de havde besøgt ham. Men nu ville han se de mange fjerne slægtninge, der som nomader stadig holdt til i de samme dale og på de samme højsletter, hvor hans familie havde levet, da han var barn.

Han var jo enebarn, så det var slægtninge ud ad siderlinier, han ledte efter, for eksempel moderens søsters børn og børnebørn, eller folk endnu længere ude i familiekredsen. Der var mange slægtninge

ge, fordi mongolerne har fået mange børn i dette århundrede. Togtoh blev modtaget med åbne arme og megen hæder og respekt, ligegyldigt hvilken ger, vi kom til. Rygtet var gået forud. Alle vidste, at han skulle komme. Vi blev trakteret efter bedste mongolske noma-deskik overalt, hvor vi kom.

Tohtoh var imponeret over den udvikling, der havde fundet sted, fra armød til velstand. Han kunne huske, hvordan han i meget kolde vintre som barn var blevet dækket med gødning om natten for at holde varmen. Nu så han, hvordan hans slægtninge havde tæpper til at dække sig med. Set med danske øjne var velstanden måske lidt vanskelig at få øje på, men det er klart, at vurderingsgrundlaget er afgørende.

At Togtoh er højt respekteret, skyldes ikke kun, at han er en gammel mand, og som sådan fortjener enhver yngres respekt. Det skyldes også, at han gennem sit lange liv har opnået at besætte en lang række betydningsfulde poster i Mongoliet og at han har opnået at modtage mange hædersbevisninger.

De han var 12 år gammel, kom han i skole. Det var oprindeligt en ger-skole bestående af 4 telte. I 1927 blev den første skole bygget af sten, hvor i dag Bugat Sum center ligger. Dengang som nu var det en kostskole. Eleverne havde ingen mulighed for at bo hjemme på grund af de store afstande. Togtoh gik kun i skole i 1 år, men han vendte tilbage til mellem-skolen i 1931. Dog også denne gang med et kort ophold, fordi han blev syg og måtte vende hjem.

I al den tid, hvor han ikke gik i skole, arbejdede han som hyrde for rige familier. Senere, omkring 1933, startede han som en slags postbud for et kloster. Det betød at han skulle sørge for at bringe

post ud, men det vigtigste var at sørge for, at besøgende i området kom til det rette sted. Endnu i dag kan det være et problem at finde det rigtige spor gennem bjergene eller over sletterne. Vi måtte flere gange have en stedkendt med for at finde frem til den rigtige ger i den rigtige dal. Af gode grunde kan der ikke være vejskilte. Men til dette job skulle Togtoh selvfølgelig bruge en hest. Da han var fattig, havde han ingen hest selv. Han lånte dog hurtigt en rap hvid hest. Hvide heste er ikke så hyppige her. Stor var Togtohs glæde, da vi i sommers hos en nomadefamilie fandt en hvid hest, der viste sig at være en efterkommer af hans posthest. Hestens betydning er meget stor for nomaden, så man kender sine hestes stamtræ.

Togtoh og datter til Naadam.

I 1936 gik Togtoh ind i hæren. Første gang han meldte sig, ville man ikke tage ham. Han var for ung, mente man. Men anden gang han søgte, lykkedes det. Formodentlig fordi Japan på dette tidspunkt fra tid til anden foretog plyndringstogter ind i landet ved Mongoliets østgrænse. Japan havde siden begyndelsen af 1930'erne haft magten i det kinesiske Manchuriet.

Det er tydeligt, at Togtoh nu, da han fortæller mig om sine oplevelser ved hæren, fortæller om sit livs højdepunkter.

Han kom til Ulaanbaatar som soldat og søgte at komme ind på officersskolen. 35 fik tilladelse til at gå til optagelsesprøve, hvoraf kun 5 blev udtaget. Togtoh var altså heldig at blive en af dem.

Marts 1939 fik han så afgangseksamen og blev straks udnævnt til næstkommanderende for den ene af Mongoliets 3 divisioner. Ved skoleafslutningsceremonien kom den aldrende arméchef for at give gode råd. Det var den 7. marts 1939. Allerede den 8. marts blev de sendt til det østlige Mongol, hvor krigen mod japanerne var i gang.

Togtoh havde været meget nervøs for den høje position, som han nu så tidlig havde fået. Han gik dog straks igang med at gøre "sin" division både fysisk og psykisk parat til krigen. Hans division blev placeret i centrum af Dornod Aimag.

I sin beretning om krigen lægger Togtoh nu megen vægt på sin egen indsats. Her i foråret 1939 kom japanske fly ofte over aimagcenteret i Dornod Aimag både for at bombe og for at spionere. Den 27. juni sendte japanerne en bølge på 73 fly, hvoraf de 23 medbragte bomber. De øvrige skulle forsvare de 23 bombefly. Lederen af den mongolske division lå på hospita-

let, så Togtoh måtte alene tage ledelsen i kampen. Flyene kastede deres bomber over 3 områder. Både ger'er og bygninger blev ødelagt og dyr dræbt, men det lykkedes den mongolske division at forsvare centrum så godt, at mange af bombeflyene ikke havde heldet med sig. Denne kamp blev af indbyggerne betragtet som en stor sejr over japanerne. Da Togtoh havde sendt sin division afsted videre mod øst, med en af sine nærmeste hjælpere i sin egen bil, holdt han en tale for Dornod Aimag centerets indbyggere. De hyltede ham, inden han på sin hurtige hest - meget hurtige hest understreger han - red efter divisionen og indhentede den. Også i dag er der mange strækninger, hvor det er hurtigere at komme frem til hest end i bil!

Efter denne dag bevægede divisionen sig længere mod øst mod hovedkampstedet i nærheden af søen Buyr Nuur, der ligger på grænsen til Manchuriet. Her kom divisionen nu i direkte kamp mod japanerne. Divisionen blev delt i 2. Den oprindelige divisionsleder forblev med den ene halvdel til forsvaret af egnen omkring Buyr Nuur, mens Togtoh med den anden halvdel drog mod bjergene Darkhan Uul, Khuld Uul og Ers Uul længere mod øst. Her kom hovedkampen til at foregå i dagene omkring 20. august. I september overgav den japanske hær sig, efter at den regulære krig havde varet fra maj til september. Togtoh var da kun 23 år.

Han fremhævede meget, at kampene af alle sagkyndige blev betragtet som særdeles hårde.

Hovedledelsen i kampene udgjordes af russeren Zjukov, som arméchef og de 2 marskaller Kh. Choibalsan og J. Lhkagvasuren. Zjukov lod afholde en stor middag for de deltagende officerer efter

Togtoh blandt familie. Hans søn står

til venstre, ph.d. forsker i Colorado

sejren. Togtoh fortæller med en god latter, at han ikke kunne holde de lange tale ud, han ville hellere spise af grønsagerne og frugten på bordet. Men inden gik Zjukov rundt og hilste på hver enkelt, der måtte tømme et krus vodka på sejren og venskabet med Sovjetunionen. Det var første gang, Togtoh drak vodka, så hans efterfølgende hoste førte en del latter og mange vittigheder med sig.

Efter denne krig mod japanerne vendte divisionen tilbage til Dornod Aimag center, hvor mange officerer og soldater gik ud af hæren. De fik straks gode stillinger, da de var veluddannede til at kunne arbejde for landets udvikling. Der manglede for eksempel forsyninger overalt. Togtoh forlod hæren i 1941 som oberst, hvorpå han i nogle år arbejdede i et handelsfirma.

Under Anden Verdenskrig leverede Mongoliet blandt andet antilopekød til de russiske styrker. I 1944 blev Togtoh nærmest beordret til at skyde antiloper til dette

formål. De var 2 mand, der i løbet af 2 måneder nedlagde ca 3.400 antiloper i Gobi. Togtoh hævder, at han ellers ikke er rigtig jæger, idet han efter krigen kun en gang imellem tog på jagt i weekenden. På en weekend nedlagde han 60 ulve.

"Det er let at skyde ulve, men det er svært at få skindet af dem."

I Togtohs hjem i Ulaanbaatar hænger der flere forskellige skind, af ræv, ulv, antilope, men også et skind af en sneleopard. Den blev skudt i 1980'erne, før det blev forbudt, skynder han at tilføje.

Togtoh arbejdede under Anden Verdenskrig af og til i Rusland, i byen Novosibirsk, blandt andet fra november 1942 til april 1943. Han havde ansvaret for den rette fordeling af gaverne, som mongolerne hævder, at madvarerne til de russiske styrker var. Der var dengang ingen jernbane fra Mongoliet, så varerne blev sendt med biler. I Novosibirsk skulle de så omlades til tog.

Efter Andens Verdenkrig har Togtoh bestridt en lang række betydningsfulde hverv. Blandt andet arbejdede han 2 år som specialkommissær for regeringen med ansvar for byggeri i almindelighed, for brønde, for opførelse af fødevarerfabrikker, for medicinforsyningen til kvægholdene i alle landets aimag'er. På den måde blev han kendt i alle aimag'er og fik kælenavnet Kooperativ-Togtoh.

Alt dette førte ham helt naturligt ind i politiske hverv. Blandt andet som formand for ministeriernes planlægningsafdeling, og som rådgiver for forskellige ministerier og for regeringen. Han har altså indtaget høje og betydningsfulde stillinger indenfor det kommunistiske Mongoliet, og han er selvfølgelig meget stolt af alle de ordener, han har modtaget.

I 1977 gik han på pension, men allerede året efter startede han med at arbejde igen. Denne gang i Veteran-organisationen, som han ledede til 1988, hvor han - med en høj latter - siger, at han gik på pension for anden gang.

Efter den fredelige revolution i 1990, mødtes i 1994 veteranerne fra krigen i 1939. De kom til Ulaanbaatar fra Rusland, Japan og Mongoliet. De mødtes med blomster i hænderne og gik i fredsmarch sammen. Tiden og menneskene havde ændret sig. "Forhåbentlig." Det var altså denne mands pilgrimsfærd, jeg var så heldig at komme med på.

I Burgat Sum center blev han modtaget som æresgæst ved jubilæumshøjtideligheden, og ligeledes ved den lokale afholdelse af Naadam. De fleste deltagere var iført dell, som de også går med til daglig, blot i en mindre fin udgave. Selv i Ulaanbaatar er der mange, der stadig bruger denne dragt. Men Togtoh havde almindeligt jakkesæt på, blot iført alle sine

ordner. De ca. 20 ordner har han modtaget som soldat, mønsterarbejder i Mongoliet, i Sovjetunionen, for sin indsats under Anden Verdenskrig, for revolutionær kamp, som højtrespekteret borger, og så videre.

Togtoh er en nydelig mand. Hans tanker er klare, omend han har den 80-åriges selvbevidsthed og stolthed over egne bedrifter. Han deltager stadig i den offentlige debat gennem avisartikler og læserbreve. Han tager i det hele taget det som en selvfølgelig ret og pligt at give gode råd og at formane.

Togtoh var og er kommunist, men han mener, at den politiske ændring, valget af en demokratisk regering, som netop har fundet sted, var nødvendig. Han støtter demokratiseringen, som startede i 1990, men mener, at den regering, der sad fra 1992-til 1996, og som stadig var kommunistisk, har begået mange fejl. Men han undskylder den med manglende erfaring. Den forsøgte at afhjælpe fejltagelserne fra de sidste år før 1992, som for eksempel førte til, at butikkerne alle var tomme i 1992. Nu kan man få alt, hvis man har penge, føjer han til. Hans egen pension er på grund af den himmelhøje inflation blevet udhulet så meget, at han og hans hustru ikke kan klare sig uden hjælp fra en datter.

Togtoh nærer ikke antipati, som mange gamle kommunister gør, mod de mange nye unge i de demokratiske partier, som den 30. juni 1996 blev valgt ind i parlamentet, Khural. Gamle og unge skal arbejde sammen, som han siger. De gamle har erfaringen. De unge har ny viden. Han slutter med at sige, at det var det unge demokrati parti, som vandt, men at hans parti, det revolutionære

kommunistiske parti, har ledet landet i 75 år.

"Vi kan ikke sige noget dårligt om dette parti. Det har gjort meget for Mongoliet."

Togtoh er optimistisk. Han mener, at Mongoliet en dag vil blive betragtet som et af de bedst udviklede lande i verden. Det har mange muligheder, og mange lande er interesseret i at have gode forbindelser med Mongoliet, blandt andet Danmark.

Da jeg spørger ham, hvad han mener om forholdet til naboerne, hævder han, at Kina næppe kan/vil annektere Mongoliet, da dette siden 1961 har været medlem af De Forenede Nationer. Højtstående kinesere har besøgt landet og sagt, at Kina vil støtte Mongoliet.

Men så føjer han til, at mange kinesere ønsker at komme til Mongoliet, men *"vi ønsker dem ikke hertil."* Og i øvrigt foretrækker han russerne frem for kineserne. En udtalelse, jeg hørte adskillige mongoler komme med. Men Togtoh er også realist:

"Vi må sørge for at have gode forbindelser med både Rusland og Kina og Japan."

Hans ønske for den ny regerings arbejde er, at den må stoppe faldet i velstanden, stabilisere økonomien og gennemføre en politik, der vil tage hensyn til Mongoliets natur og dets resurser.

"Naturen er Mongoliets fremtid, så den må man være omhyggelig med."

Ordliste

gol: flod.

dell: den traditionelle mongolske dragt.

ger: det runde, hvide mongolske filttelt. ©

Mette Bendixen
Lektor i geografi og dansk, Hobro
Gymnasium. Har opholdt sig 5 uger i
Mongoliet sommer 1996.

Drømmen om

EN BEDRE VERDEN

En Ørkenfest . . .

Paa et Tidspunkt, da Stemningen i Lejren var meget dystert, aflagde Haslund-Christensen og en mongolsk Ledsager et Besøg hos den levende Buddha i et nærliggende Kloster. Den gamle Mand rystede nogle mystiske Ryghvirvel-Knogler og lod dem falde ned paa et blaat Silkeklæde, og til alt Held lagde Knoglerne sig saa heldigt, at de gav de allerbedste Løfter for den store Ekspedition. Fra det Øjeblik steg Humøret — for den levende Buddha havde lovet dem Zajagan-Rejselykke.

I Midten af Maj brød Sven Hedin Ekspeditionen op paa sin lange Færd mod Vest.

Den største Ekspedition, som nogensinde havde besøgt Centralasien, drog ud paa den længste Færd, som nogen Ekspedition havde planlagt i denne Del af Verden.

DAGSMARCHERNE var lange, Sommerheden blev trykkende, og Ørkenen begyndte at lamme. Sanddynerne blev højere og højere. Der blev større og større Afstand mellem Vandingsstederne, og alt omkring os blev stadig

mere øde og livløst. Nu og da passerede vi nogle af Forkolonnens døde eller døende Dyr, og med Bekymring mærker jeg, hvorledes den indbyrdes Afstand mellem mine marcherende Kameler øgedes.

Af Hensyn til Knapheden paa Vand i de Brønde, vi passerede, foretoges Fremrykningen i to Afdelinger, som marcherede med en indbyrdes Afstand paa en halv Snes Dagsmarcher. Den gamle erfarne Hertug Larsson og jeg var „camping manager“ for hver sin Afdeling, og vi skiftedes til at gaa i Tøten.

Under normale Forhold brød vi op med Karavanen ved To-Tiden om Natten for at marchere til henimod 11 Formiddag, medmindre vi paa et tidligere Tidspunkt naaede frem til et godt Vandingssted.

Mellem Kl. ca. 11 og 18 græssede Kamelerne, medens Ekspeditionens Medlemmer spiste og hvilede eller udførte forekommende Arbejder. Fra Opbruddet Kl. 18 marcherede vi til henimod Midnat, medmindre vi paa et tidligere Tidspunkt passerede et Vandingssted, hvor vi i saa Tilfælde gjorde Holdt, navnlig hvis Kamelerne trængte til Drikkelse.

Vi forsøgte saa vidt muligt at vande Dyrene hver anden eller tredje Dag, men ofte marcherede de i fem eller flere Dage uden tilsyneladende at tage nogen Skade.

Dyrenes før saa stolt svingende Hals holdtes nu udstrakt i Forlængelse af de haardt spændte Reb, som forbandt Træpløkken gennem hvert Dyrs Mule med den forangaaende Kamels Sadel. Stadig oftere brust Rebene, naar Dyrene standsede eller kastede sig i Udmattelse. Og naar det hændte, ved en Karavanefører, at hans Dyr lider Kval, at hans Skib i Ørkenhavet styrer mod Forlis, og at han maa være paa Udkik efter Redning.

Den Redning, som vi stræbte mod, hed Elsingol-Floden, en af de faa vandførende Floder, som løber ind i Gobis Sand fra Syd.

* * *

V I havde fire Maaneders anstrengende Rejse bag os nu, og vi gik alle til Fods for at spare Ridedyrene, saa de kunde afløse de Lastdyr, der viste Tegn til Udmattelse. De svale Morgentimer var de letteste, men saa snart Solen havde stegt Sandet nogle Timer, begyndte Lidelserne paany. Det værste var at iagttage Kamelernes vaklende, slæbende Gang, og det fjerntskuende Blik i deres uudgrundelige Øjne — som anede de Nærheden af en Dødsdal.

Med kortere og kortere Mellemrum lod jeg den lange Række af Kameler passere forbi mig for at konstatere, hvor langt Karavanens Marchtempo var sunket. Frem maatte vi, men det

En mægtig Karavanelejr, hvor Sin Chins Regiment er opstillet til Parade midt i Teltenes Cirkel. Den forreste af de midterste Telte er Tempel-Teltet.

Af HENNING HASLUND-CHRISTENSEN

gjaldt om ikke at udnytte Dyrene indtil Sammenbrud.

Elsingols Floddal, Paradiset, hvor alt det fandtes, som vi nu sukkede efter, syntes fjernere og fjernere, et næsten uopnaaeligt Maal.

* * *

DISSE hede Dages Sensationer var Luftens Spejlbilleder. En Dag iagttog vi mod Syd en stor Sø, hvor svale, blaa Yande og friske, grønne Strandkonturer pludselig begyndte at udslettes for hurtigt at erstattes med Sandets hede Farver. En anden Gang var det Synet af et gigantisk Bjerg i Nordøst, som belog os. Bjerget laa der saa naturo, og Synet varede saa længe, at vi til Slut var overtydede om dets Ægthed. Men med eet delte Bjerget sig i to Dele, og hastigt forsvandt dets Fod, mens dets stolte Tinder stadig saas frit svævende i Luften, og tilsidst var alt blot lyseblaa, trættende Virkelighed og hed, dirrende Ørkenluft.

Men en Dag viste der sig et dejligt Syn, som ikke bedrog os, en lille mørk Stribe i det gule Sand, som efterhaanden tog Form af Træer. — Humøret steg. Farten øgedes, og samme Eftermiddag vandrede vi ind i Skyggen af løvrige Popler.

Da Solen sank, afløstes Dagens tunge Dvaletilstand af et vildt Begær efter Fest. For første Gang paa Ekspeditionen kunde vi anvende andet Brændsel end tørret Kamelgødning. Den blaa Trærøg paa det antændte Jættebaal svævede legende op mod Trærnes Kroner, og de nye Omgivelser antog Fantasiens ubegrænsede Skønhed. Det var en vidunderlig

Aften, og fra de støvede Pakkasser hentede vi alle de Nydelsesmidler, som vi ikke havde haft Tanker for i de forgangne Maaneder.

„Ildvandet“ inspirerede vore Musikanter til uanede Præstationer, vi spiste os mætte i Civilisationens konserverede Delikatesser, og Ørkenvindens sagte Sus lød som Kærtegn, naar den smøg sig gennem det baalbelyste Løv, der som blodrøde og guldgyldne Hjerter sitrede over vore Hoveder.

Nu og da tittede en stor, funklende Stjerne ned gen-

nem vort brogede Løvtag. Den samme Stjerne stirrede ogsaa paa det døde Sandhav, som sluttede sig omkring os. Vi kendte den igen fra mange Nætters tunge Marcher — den store, hvide Ørkenstjerne.

* * *

MERE Strengelig og løssluppen Lydstighed holdt vore Tanker fjernt fra brændende Sand og kommende Marcher, og alle vore Tanker fulgte de skiftende Stemninger, som Grammofonens Toner fremlokkede i vore Erindringer. Der var Viser hjemmefra, som fremkaldte beredvillige Lattersalver, og der var Alvorsord i Toner af Musikens store Mestre. Hele vort Repertoire hentedes denne Aften op fra de tilstøvede Kisters Dyb. Og saa fandt jeg en Pakke, en flad Pakke, som maaned et bortgemt Minde frem. Jeg lagde Pladen til Rette og satte Grammofonen i Gang. Forespillet lød som en søgende Leg med Toner, der ligesom maner til Stilhed. Saa løstes Forventningerne, og en kraftig Mandsrøst og Sangens Ord var i dyb Harmoni med vore Hjerters Længsel. Det var Ord, der udtalte netop det, som opfylder farende Mænds Sind — stadig stærkere, jo længere Færden gaar:

„— keep right on to the end of the road.

If the way be long,
make your heart be strong — — —“.

Med Glæde følte jeg, hvor Melodien fængslede. Kammeraternes Blikke blev fjerne og drømmende, men der var ogsaa Øjeblikke, da deres Øjne lyste af Ægejstring som Svar paa Stemmen, der lød som en Kalden ude fra Vidderne, som en frisk Hilsen fra noget kært og savnet, — som en Fanfare, der sporede til Daad.

Senere fortalte jeg Kammeraterne om den lille Halvblodspige i det fjerne Peking, som havde valgt og skænket os Melodien, og vi løftede vore Vinkopper mod Stjernerne til hendes Pris.

Det blev Ekspeditionens Karavanesang. Dens enkle, men klare Indhold blev ofte det manende Bud, som ansporede vor Vilje til at udholde og vor Hu til at overvinde. Og naar vi maatte ry til vor yderste Fond af Energi, fløjtede vi Melodien mellem sammenbidte Tænder.

* * *

KLOKKETONERNE fra en fjern, færende Karavane bragte Morgendagens March i Erindring, og vi krøb modvillige i Soveposerne.

Hvordan var det nu, Sangen sluttede?

If you are tired and weary,
still journey on till you come to your
happy abode,
and all, you love and are longing for,
will be there
at the end of the road.“

* * *

Den svenske Opdagelsesrejsende Sven Hedin, der var Chef for Ekspeditionen til „Landet mod Vest“.

KAP. XIX.

DE følgende Dagsmarcher førte os til Egne, som engang beherskedes af det mægtige Tangutfolk. Marco Polo beretter, at han saa Jordens Frugtbarhed, Kvægets Overflod og en fri og blomstrende Befolkning. Men nu, seks Aarhundreder senere, er dette frodige Land forvandlet til et Hav af Sand, hvis himmelstræbende Klitter bølger helt til Ordos-Mongolernes Omraader.

Nu og da passerer vi en vandfattig Brønd, som med sin Indfatning af Tamarisker og Siv udgjorde Livsbetingelser for een eller et Par fattige Nomade-

familier med deres Flokke af nøjsomme Geder og haardføre Kameler.

Disse Ørkenens Indbyggere var mærkede af deres livlange Ængstelse for den omgivende Naturs voldsomme Almagt.

Vi nærmer os Elsingol-Floden, og for hver Time, vi vandrer, oplever vor ørkentrætte Karavane nye, store Sensationer. Snart vandrer vi til Midjen i Buskvegetation, og løvrige Popler kaster et velsignet Slør af Skygger over vore Hoveder. Kamelerne grynter af

voldsomt Madbegær, og det er svært at drive dem videre. Mongolerne slaar sig paa Laarene af Glæde, og de hujer i vilden Sky ved Opdagelsen af en Boplads og Faar, som græsser mellem Træerne. Det lysner foran os — det klukker, bruser og fosser, og pludselig staar vi ved rindende, aabent Vand, ubegrænsede Mængder af frisk, klart, koldt Vand.

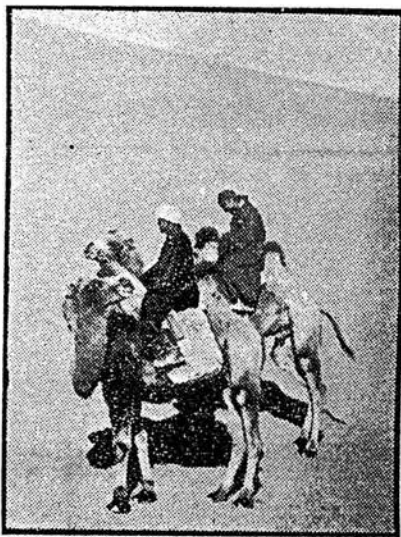
Mine Følelser i denne Stund kan jeg slet ikke beskrive.

Den store Dag, da vi naaede Elsingol-Floden, var d. 28. September. Larssons Kolonne var ankommet fem Dage før os til denne Hovedkaravanens Lejrplads Nr. 97, og hans udhvilede Folk blev selvsagt Dagens Festarrangører.

Vi fraadsede kongeligt omkring bugnende Fade med fersk Faarekød og drak fersk Tevand med hele den Begærlighed, som lange Tiders streng Rationering giver.

★ ★ ★

OM Aftenen samledes vi om et stort, knitrende Træbaal, hvis meterhøje Luer lyste over hele den lykkelige Kreds af Kammerater, — det træduftende Røgslør svævede frem og tilbage over Lejren som en mægtig

Mongoler paa Ørkenens Skib — den topuklede Kamel.

Sejrsfane, og ude i Flodens ilende Vande, kastede de nytændte Stjerner flimrende Lyspunkter.

Tidligt krøb vi ind i Teltene, for vi var trætte af mange Marcher. En Stund laa jeg og lyttede til Karavanens Hunde, som gøede som rasende mod deres eget Ekko fra Skovbrynet paa den modsatte Bred. Flodvandet klukkede søvndyssende paa sin hastige Færd mod Nord, og i Trækronerne sang Nattevinden en gammel, men af os Ørkenrejsende næsten glemt Melodi.

Sandørkenen Gobi laa bag os, og Drømmen om Elsingol var blevet Virkelighed. Men foran os laa Stenørkenen „Den sorte Gobi“, som er alle Asiensfareres Skræk.

Eftertryk — ogsaa i Uddrag — forbudt.

LÆS PAA MANDAG:

Lærken og Hunden i den sorte Gobi.

Kender du mongolske genstande (5): Her er svarene til opgave 12, 13 og 14 fra Ger(19).

Desværre var sætternissen allerede på spil i Ger(19). Mange må have haft store problemer med at gætte, for der var bytte om på teksten til opgave 12 og opgave 13. Det beklager jeg meget.

De rigtige svar er:

OPGAVE 12: svar (R.XII-173):

Disse 2 sammenbundne træstænger (44 cm lange) bruges hos Chakhar-mongoler til at kastrering af en hingst. Stængerne klæmmes omkring hingstens tekstikler, som rives af med et hurtigt vrid.

OPGAVE 13: svar (R.XII-255):

Denne trægreb bruges hos Chakhar-mongolerne til at indsamle tørret gødning (arregal), som ligesom spredt på steppen. Tørret gødning (især kokasser og hestepærer) bruges som brændsel. Med greben samler man gødningen op og svinde den over skulderen ned i en kurv, man bærer på ryggen. Denne form for brændsel lugter ikke grimt, når den brænder, hvis den er helt tør. Der ligger altid efterladenskaber fra dyrene, så man behøver ikke selv at slæbe brændsel med sig til madlavning eller opvarmning af ger'en.

OPGAVE 14: svar (R.XII-175m):

Dette er et dørdekke af tyk filt fra Chakhar-mongolerne. Med de 3 hestehårsreb øverst bindes den fast, så den hænger ned og dækker over døren. Den bruges mest om vinteren, når det er meget koldt, og når man vil undgå for meget træk ved døren. Dette eksemplar

Kender du mongolske genstande (6)

er syet i mønster på tilsvarende måde som et gulvfilt. Hestehårstråd er syet igennem filten fra begge sider. På den måde bliver filten ikke blot flot dekoreret. Den bliver også meget mere stærk og kan holde længere.

OPGAVE 15: spørgsmål

Denne ting (Paris 028) er købt 1937 i Hailar, Indre Mongoli. Hvad er det for noget, og hvad bruges den til?

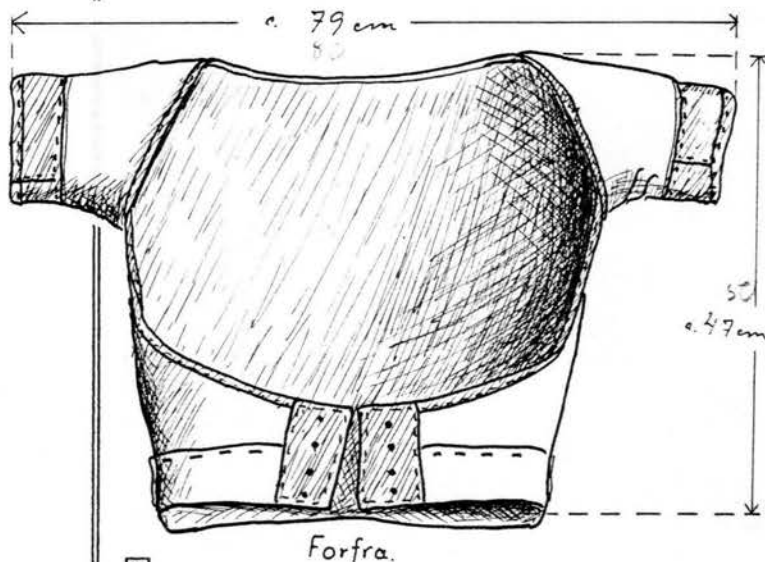
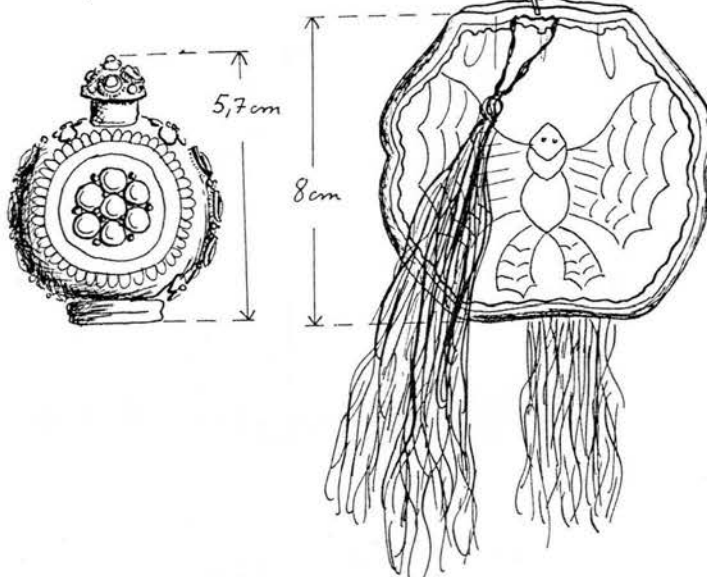
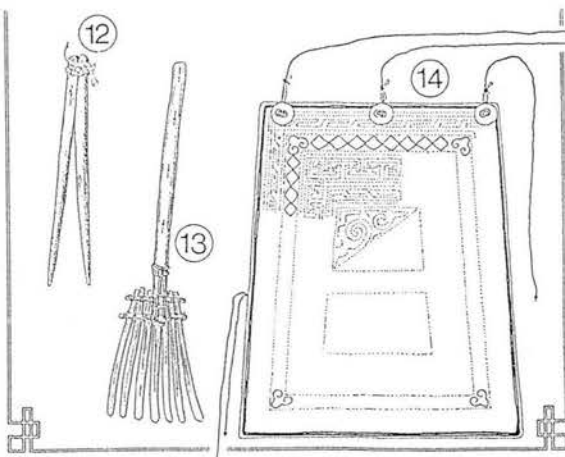
OPGAVE 16: spørgsmål

Denne sag (R.VII-148a) er indkøbt 1937 ved klosteret Gegen Sume i Khorchin-mongolernes område i Indre Mongoli. Hvad bruges den til?

OPGAVE 17: spørgsmål

Disse 2 ting (R.VII-18 a-b) hører sammen. De er anskaffet 1937 i Olon Obotai, som ligger i Khorchin-mongolernes Manchu Ail område i Indre Mongoli. Hvad bruges de til?

Rolf Gilberg

Projekt Gadebørn i Mongoliet

ordforklaring:

DMS = Dansk Mongolsk Selskab

PKP = Pensionskassernes Projektselskab

SL = Socialpædagogernes Landsforbund

Projekt Gadebørn i Mongoliet er som bekendt vores Danida-finansierede bistandsprojekt, som Dansk Mongolsk Selskab gennemfører i samarbejde med Socialpædagogernes Landsforbund, Pensionskassernes Projektselskab A/S og mongolske samarbejdspartner (Mongolsk Dansk Selskab, institutioner og offentlige myndigheder).

Socialpædagogernes Landsforbund er socialpædagogernes landsdækkende faglige organisation. Projektet indgår som del af SL's internationale arbejde. SL yder faglig og økonomisk støtte til projektet.

Pensionskassernes Projektselskab A/S lægger sekretariat til projektet.

Projektet indtil nu

Lad os lige ride op, hvad der er sket i projektet indtil nu:

På baggrund af de massive og hurtigt voksende gadebørnsproblemer i Mongoliet generelt og i hovedstaden Ulaanbaatar i særdeleshed rettede den mongolske regering gennem ambassaden i Bruxelles omkring årsskiftet 1995/1996 henvendelse til DMS med anmodning om bistand, hvilket gav idéen til etableringen af et dansk bistandsprojekt rettet mod gadebørn.

Da gadebørnsproblemerne i Mongoliet er opstået indenfor de senere år, står man idag stort set uden beredskab til at håndtere disse problemer. Idégrundlaget har

derfor fra starten været at søge at implementere dansk, socialpædagogisk ekspertise omkring arbejdet med vanskeligt stillede børn og unge, naturligvis i fornødent omfang tilpasset mongolske forhold.

Efter drøftelser i DMS's bestyrelse etableredes et samarbejde med SL og PKP, og i foråret 1996 tog dette samarbejde initiativ til et forprojekt, der havde til formål at kortlægge problemernes omfang og fremkomme med eventuelle løsningsmodeller. Forprojektet blev godkendt af Danida som støtteværdigt, og der blev herfra bevilliget kr. 105.000 til den samlede finansiering af forprojektet.

Forprojektet blev gennemført i løbet af maj måned 1996, og indebar blandt andet udstationering af 2 ressourcepersoner (socialfaglig

konsulent Jens Asger Hansen og sociolog Bulgan Njama fra Dansk Mongolsk Selskab) i Mongoliet i ca. 2 uger. Undersøgelsen bekræftede problemets omfang, og rapporten anbefalede Danida, at der iværksættes et egentligt flerårigt udviklingsprojekt, bestående af to komponenter:

1) Etablering af en døgn- og træningsinstitution til ca. 40 af de mest udsatte børn i Ulaanbaatar.

2) Etablering af et socialpædagogisk udviklingscenter for uddannelse af socialfaglige medarbejdere i Mongoliet. Danida har imidlertid indstillet, at vi i første omgang laver et pilotprojekt frem for et egentligt udviklingsprojekt.

Pilotprojektet

Pilotprojektet går ud på, at der i stedet etableres et mindre center for socialpædagogisk virksomhed. Centret er den fysiske ramme om pilotprojektet. Centret har en fast stab bestående af 2 udsendte konsulenter samt mongolsk personale (socialfagligt/projektorienteret og administrativt). Centret er en kommandocentral i forhold til projektets aktiviteter.

Rent fysisk etableres centret i en lokalitet på 300-400 m², der stilles frit til rådighed af de mongolske NGO'er eller myndigheder. Centret skal indeholde kontor-, undervisnings- og køkken/sanitære faciliteter.

Med udgangspunkt i centret styrkes den faglige opgradering af socialarbejdere og andre gennem efteruddannelse, kurser, netværksaktiviteter, workshops og supervision. Centret har endvidere faciliteter til produktion af undervisnings- og informationsmateriale.

Med udgangspunkt i centret iværksættes en række udadrettede

aktiviteter, der gennem faglig, administrativ og eventuel finansiel bistand søger at støtte op omkring allerede eksisterende institutioner og initiativer rettet mod gadebørn. Her ud over skabes kontakt til eksisterende uddannelsesmuligheder for børnene (grundskoler, fagskoler, og så videre).

Med udgangspunkt i centret gennemføres endvidere egne udadrettede projekter rettet mod gadebørn. Projekterne, der besluttet og iværksættes på stedet i Mongoliet på baggrund af konstaterede behov og muligheder, kan for eksempel være:

1. Opsøgende, kontaktskabende arbejde (etablering af eksternt værested, folkekøkken, sundhedsplejestation, tøjforsyning, og så videre).
2. Familietræningsprojekter.
3. Nødhjælpsfaciliteter (små børn, akut syge børn).
4. Jobtræning (skaffe lærepladser og eventuelt starte egne mindre produktioner indenfor for eksempel landbrug, biavl eller håndværk).
5. Plejefamilier (eventuelt mod omkostningsdækning og med løbende tilsyn fra centret).

Danida har afsat 2,4 millioner kroner til pilotprojektet, der afvikles over ca. 20 måneder fra næste forår.

Vi forventer, at projektet i vidt omfang at blive støttet gennem donationer af såvel materiel (tøj, sko, medicin, brugt EDB-udstyr, og så videre) som direkte økonomisk støtte. Til at koordinere denne 'fundraising' har vi nedsat en gruppe bestående af Marianne Haslund-Christensen, Anders Jungersen og Carl Emil Roll fra DMS, og Ole Rønsholdt fra PPS.

Til at varetage styringen af projektet i Danmark iøvrigt nedsættes der en arbejds- og styre

gruppe bestående af 5 personer, hvor DMS har udpeget på Rolf Gilberg, Marianne Haslund-Christensen og Ole Odgård suppleret med en repræsentant for henholdsvis SL og PPS. Under denne gruppe vil der endelig blive nedsat en 'pædagogisk følgegruppe', der løbende skal evaluere den indholdsmæssige del af projektet. Indsamlinger blandt DMS-medlemmer vil blive koordineret af Kirsten Gynther, DMS. Leif Petersen (DMS) og Ole Rønsholdt (PKP) er udpeget som sekretærer for projektgruppen for at koordinere aktiviteterne.

Alt arbejde i Danmark er naturligvis ulønnet, ligesom det forventes at projektet vil blive støttet af frivillige udsendte, i det omfang der kan skaffes midler til rejser og ophold. Endelig er der et foreløbigt tilsagn fra et socialpædagogisk seminarium om udsending af praktikanter til projektet.

Mongolsk besøg i Danmark

Som et meget væsentligt led i projektforberedelsen gennemfører de danske parter en besøgsrejse for 5-6 mongolske nøglepersoner til Danmark i starten af 1997. Nøglepersonerne vil alle have en praktisk tilknytning til projektet og arbejdet med gadebørn, for eksempel institutionsledere, repræsentanter for det mongolske politis børneafdeling og Dansk Mongolsk Selskab.

ordnet set - at give de mongolske nøglepersoner et billede af danske modeller for arbejde med udstødningsstruede grupper i samfundet og her igennem få en væsentlig indgang til den vidensudveksling og videreuddannelse, der vil finde sted på centeret i Mongoliet.

Opholdet i Danmark, der vil blive på 8-10 dage, vil omfatte institutionsbesøg og deltagelse i opsøgende arbejde på gadeplan. Opholdet vil blive delt mellem Ålborg, hvor kommunen og SL's amtskreds har givet tilsagn om praktisk hjælp, og København, hvor DMS, SL og PKP vil stå for arrangementet.

Det samlede arrangement - med frivillig arbejdskraft i Danmark - kan afholdes for omkring 100.000 kr. Der søges støtte hertil fra diverse fonde og virksomheder.

Projektledelsen

Jul i taigaen

En sandfærdig historie fra Mongoliet

Gårsdagens vildsvinejagt var desværre ingen succes. I 3 timer lå Odhu, Lars og jeg i skovbrynet med geværerne parate, mens de 5 andre med råb forsøgte at jage svinet ud af skoven. Dyret kom dog aldrig - måske var sporerne i sneen alligevel ikke så friske som først antaget.

Det var hundekoldt. Selv Odhu frøs, så det ud til. Men måske lod han bare som om. Måske følte han blot medlidenhed med os, der tydeligt ikke lod som om, og valgte derfor at klapre tænder i sympati.

Omsider dukkede de andre op fra taigaens dyb. Vi kunne så bestige rensdyrerne for at ride de 10 kilometer tilbage til lejren i samlet flok. Dagens fællesjagt var ovre; dermed også den sidste chance for at få flæskesteg juleaften.

Vi var 4, der er på besøg i taigaen nord for Tsaagan Nuur, Hovsgol Aimag: Jenia fra Ulaanbaatar (tolk), Urin-Bayer fra Hatgal (hjælper, Lars Højer (etnografistuderende) og jeg selv, Morten Petersen studiekammerat til Lars. Vi har boet knap 2 måneder hos denne lille gruppe af tsaatang, de mongolske rensdyrnomader, som led i den 9 måneder lange 'Ekspedition Trans-Mongoliet 1995'. Den 1. januar 1996 skal vi påbegynde turen tilbage, først til Ulaanbaatar, siden til Danmark.

Hjemkomsten til Danmark synes dog at befinde sig i en fjern fremtid. Dette gælder ikke mindst i dag, juleaftensdag, hvor åndeligt vemod og længselen efter mors julemad finder sammen i en overvældende følelse af hjemvé, som er ganske uvant for os. Det er jul, og vi ved simpelthen ikke, hvad vi skal gøre ved det.

Vi går på besøg i Gombo's tipi. Udenfor begynder sneen tyst at dale fra himlen. Enkelte snefnug finder vej ned gennem hullet i tipiens top og yder et beskedent bidrag til den saltté, der er sat over på ildstedet.

Pludselig spørger Tsendelim Gombo's kone, fra sin faste plads til højre for ovnen:

"Hvad skal der ske i aften? Jenia har fortalt os, at det er en ganske særlig aften for jer. Som I ved, betragter vi jer 4 unge mænd som en del af denne familie. I må derfor komme her i aften for at fejre jeres store ritual og fortælle jeres myter i selskab med os. Jeg vil forberede et kæmpe festmåltid, og efter maden skal I synge jeres hellige sange for os. Alle de andre beboere i lejren kommer også - og de tager vodka med!"

Tilbage i vores eget telt skælder vi Jenia ud, fordi han har fortalt nomaderne om julen. Ophidselsen skyldes vores mangelen lyst til at missionere en religion, vi ikke engang selv tror på, blandet med en decideret forfærdelse over at skulle synge for samtlige lejrens beboere. Med gru tænker vi tilbage på hin sommerdag i Gobi Ørkenen, hvor vi sang den danske nationalsang for en gruppe festglade og altid velsyngende mongoler, der ikke vidste om de skulle grine eller græde over de mislyde, der kom fra vore struber, og som deres stakkels musikalske ører var udleveret til. Vi erindrede den tåkrummende tavshed, der fulgte seancen, og som først blæved afløst af fælles latter idet en høflig mongolsk sjæl fastslog, at *"danskerne sangteknik er interessant og meget forskellig fra den mongolske."*

Skaden er nu dømt til at ske igen. Tilbage er kun at mindske dens omfang. Lars og jeg tilbragte derfor eftermiddagen med at øve julesange, eller rettere, med at sammenstykke nogle selvopfundne vers og melodier ud fra den yderst sparsomme julesangskat, vi bærer på. For at hævne os på Jenta, presser vi ham til at synge med på omkvædet i sange, hvis mening han af gode grunde ikke kan begribe. Vi tvinger ham til at spise den risengrød, det lykkes os at fabrikere og endda gøre spiseligt, trods det, at mælken er rensdyrets, og metoden den åbne ilds.

Aftenen oprinder. Da vi træder ind i Gombo's tipi er samtlige lejrens beboere allerede på plads. Deres ansigter udstråler en forventningens glæde, der i skræmmende grad, bilder jeg mig selv ind, minder om min egen utålmodighed i timerne op til min første juleaften.

"Hvad skal vi dog gøre?", når jeg lige at hviske til Lars før udvekslingen af de obligatoriske velkomsthilsner indledes.

Tipien føles usædvanlig varm. De omkring 25 mennesker samt den store rødglødende ovn er nok til at holde de -40°C rimeligt udenfor, også selvom teltdugen kun består af lærred. Helt bagest i tipien troner Gombo på sit bjørneskind. Ved hans venstre side på hæderspladsen er der lagt de fineste skind fra bjergged og vildfår.

"Sæt jer her ved min side," siger Gombo med en værdighed, som man kun oplever det i Mongoliet.

Maden serveres: rensdyrkødsbootz, nudelsuppe med rensdyrkød, saltté med renmælk og små "kager" stegt i rensdyrfedt, lige

Morten yderst til venstre

Lars yderst til højre

til at dyppe i téen. Et sandt festmåltid.

Efter maden begynder vi at drikke. Vi 4 har medbragt en flaske russisk finsprit, fornuftigt hængemt til festlige lejligheder. Flasken er dog ikke helt fuld. Lars og jeg har nemlig varmet stemmebåndene op tidligere på dagen, imens vi indtog risengrøden.

Det viser sig, at samtlige familier har medbragt en flaske vodka eller finsprit. Flaskerne tømmes én for én, efter ganske særlige principper. Gombo lægger ud. Han fylder en lille trækop, der er udsåret i et andemotiv (næbbet fungerer som hang). Gombo rækker koppen til Lars med sin højre hånd. Idet Lars har modtaget den, naturligvis med sin højre hånd, signalerer Gombo, at Lars ikke straks skal tømme koppen. Gombo holder nu en bevægende tale, hvor Lars lovpriser for "*sin gode karakter, mandige styrke og evne til at begå sig i taigaen*". Til slut skænker Gombo sig selv et glas, og skåler med Lars for at "*befæste deres ubrydeligt venskab*". Og så fremdeles. Alle Tsaatang-mænd i tipien holder en tale for hver af os,

ligesom vi alle 4 holder en tale for hver af dem.

"*En yderst tiltalende tradition*", bliver Lars og jeg igen og igen enige om, efterhånden som timerne skrider frem og flaskerne tilsvarende tømmes.

Men nu er det jo ikke deres tradition, aftenen handler om, men vores. Batar, en af taigaens ypperste jægere, spørger os, om det er sandt, at juleaften handler om Jesus.

Forfamskede forklarer vi, at juleaften i princippet har noget med denne Jesus at gøre, men at vi først og fremmest anser julen som en kærkommen lejlighed til at feste i familiens skød.

"*Nå*", siger Batar, og forklarer os så en god del om Jesus, vi ikke tidligere vidste. "*Alt det og mere til har de 2 amerikanere i Tsagaan Nuur fortalt mig*," slutter Batar af med.

Vi er mundlamme, forfærdede. Er det virkelig lykkedes for de 2 irriterende missionærer at overbevise denne ellers så fornuftige mand? Og hvad siger vi nu? Hvilke myter skal vi fortælle for at slippe ud af denne knibe?

Igen tager Batar ordet: "*Nuvel, det er meget muligt, at I fremmede tror på Jesus. Det er fint med mig. Men personligt mener jeg, at shamaner er stærkere end Jesus. Jeg så engang en shaman gå over et brændende bål. Ingen andre kan gøre sådan noget, heller ikke Jesus!*"

Vi nikker og smiler fåret, meget tilfredse med denne udgang på diskussionen. Pludselig opfyldt af en stærk trang til at genfortælle historien til missionærerne i Tsagaan Nuur.

Men nu kan det ikke vente længere, dette aftenens rituelle højdepunkt. Børnene misser med øjnene, kvinderne kikker bebrejdende på os. Vi bliver nødt til at synge, Lars og jeg.

Heldigvis synes de stærke dråber at have poleret sangskatten. Under alle omstændigheder har de dulmet vore sceneskræk. Vi synger hele 3 forskellige julesange så højt og kraftfuldt vi magter, kun akkompagneret af de helt små børns gråd. Nomaderne er imponerede. De klapper ligefrem. Veltilpasse læner Lars og jeg os tilbage i de tunge rensdyrskind, der isolerer tipiens underkant fra sneen udenfor.

"*Vi klarer det!*" siger vi med én mund. Lars finder en krøllet pakke frem, hidtil skjult under adskillige tøjlag.

"*Danske cigaretter!*" udbryder jeg overvældet. Bedre julegave findes ikke. Resten af juleaftenen 1995 går med rundesang. Tsaatang-folket synger sange på både mongolsk og tuvinsk, deres modersmål. Næsten alle sangene handler om rensdyr, får vi forklaret.

Urin-Bayer synger smukke gamle mongolske sange fra sin hjemegn. De handler næsten alle sammen om heste.

(fortsættes på bagsiden)

På den mongolske steppe græsser hesten Petersen

Redaktionen har bedt formanden om at give en personlig beretning af sin deltagelse i udenrigsministerens besøg til Mongoliet i slutningen af august 1996 for blandt andet at fejre 100 året for Henning Haslund-Christensens fødsel, lørdag, 31. august 1996.

Allerede mere end et halvt år før blev der talt meget både i Danmark og i Mongoliet om, hvordan man kunne fejre begivenheden. Mange gode og dårlige ideer fra vilde og fantasifulde til utopiske og vanvittige så dagens lys. De fleste blev dog ikke til noget på grund af mangel - mangel på energi, penge, tid, kommunikation og samarbejde.

Pludselig fik jeg en stor trang til at være tilstede, hvor tingene i sin tid skete. Jeg købte mig en billet København-Beijing-Ulaanbaatar. Det var svært at få plads, for det viste sig, at der var mange, som ville til Mongoliet netop på det tidspunkt. En stor dansk erhvervsdelegation skulle besøge landet.

Det viste sig, at Lkhagvasuren, formanden for Mongolsk Dansk Selskab var mødt op på en lørdag i Ulaanbaatars lufthavn for at modtage mig. Min bagage var noget af det sidste, som kom ud af flyet. Da jeg kom ud fra kontrollen, fandt jeg ingen, som jeg kendte. Skuffet var jeg, for jeg havde forventet folk vente på mig. Og dog. Emma, min guide fra besøget i juli 1996, var i lufthavnen for at hente en fyr fra Australien, som ikke kom. Hun gav i stedet for mig en lift i sin bil ind til Ulaanbaatar, hvor en repræsentant, Otgon, for Mongolsk Dansk Selskab senere fandt mig. Jeg skulle bo hos hendes familie.

Mongolsk Dansk Selskab

De første par dage gik med museumsbesøg. I National Museet for Mongoliets Historie havde jeg møde med di-

Lkhagvasuren, formand for Mongolsk Dansk Selskab, Ulaanbaatar.

rektør Ichinkhorloogiin Lkhagvasuren, som ønskede et udbygget samarbejde med Nationalmuseet i København. Han havde sat sit personale til at lave en udstilling i anledning af 100-året. Mere om den senere. Han havde desuden sammen med formanden for Mongolsk Dansk Selskab, Bavuugiin Lkhagvasuren, oversat fra Engelsk Henning Haslund-Christensens første bog "Jabonah" til mongolsk. Den lå færdig og ville blive vist frem senere. Man havde oversat den fra den amerikanske piratudgave. Derfor hedder bogen "I det hemmelige Mongoli" i stedet for den rigtige titel "Jabonah". Det er en skam, at den ikke har fået sin rigtige titel. 'Jabonah' betyder opbrug. Det ville være langt mere passende.

Formanden for Mongolsk Dansk Selskab talte også om et øget samarbejde med Dansk Mongolsk Selskab. Han ville gerne oversætte andre bøger om danskernes ophold i Mongoliet og han ville lave en film om Henning Haslund-Christensen.

Det har senere vist sig at hverken Krebs, Borgstrøm eller Isagers bøger om opholdet på gården i Erdenebulgan er oversat til engelsk. Skal disse bøger udgives, skal de oversættes fra dansk. Der er ikke mange som kan oversætte direkte fra dansk til mongolsk.

Formanden havde kun lidt tid, for han måtte straks rejse til Erdenebulgan for der i samarbejde med lokaladministrationen organisere festlighederne i anledning af HHC-100 året.

Danske Dage

Dansk Industri, Landbrugsraadet og Den danske ambassade i Beijing havde valgt et erhvervsfremstød inden for landbrugs-, miljø- og energisektorerne i Mongoliet i anledning af HHC-100 året. Den danske stats 5-årige støtte til Mongoliet udløber i 1997. Fremstødet skal derfor ses som en udbygning af danske kommercielle interesser i Mongoliet og samtidig som en yderligere mulighed for danske virksomheder til at få kendskab til Mongoliet. Den praktiske del af besøget blev koordineret af Den Danske Ambassade i Beijing og Erhvervenes Eksportfremme Sekretariat i København.

Erhvervsdelegationen ankom 26. august. Om aftenen samledes man i en restaurant, som er indrettet i en stor ger. Under middagen havde en repræsentant for Dansk Mongolsk Selskab mulighed for at fremlægge et overblik over Mongoliets kulturhistorie. Aftenen afsluttedes med traditionel mongolsk sang og musik.

Den følgende dag begyndte med ceremonielle tale, hvor man ønskede hinanden held og lykke med et godt samarbejde. Alt hvad der blev sagt blev oversat, så det var en langsom og melig proces. Om eftermiddagen og de følgende par dage holdt virksomhederne 2-sidet møder med interesserede mongolske firmaer. Der var stor interesse for at tale med danskerne. Der var vilde planer og stor uvidenhed. Der kom dog en del positive aftaler og samarbejde ud af det. Det hele var et led i Mongoliets tilpasning til den nye tids demokrati og markedsøkonomi.

Til fest med egen ged

Der var ikke noget for mig at gøre ved disse firmamøder. Da vennerne inviterede på "skovtur", blev jeg selvfølgelig glad. Jeg skulle blot møde op med sovepose.

Den for Dansk Mongolsk Selskabs velkendte Tunga har lavet et rejseureau sammen med Otgon. Deres højhulede minibus var pakket med folk, da jeg som den mest fremmede blev anbragt på forsædet ved siden af chaufføren. Mellem os lå motoren. I mørkningen kørte vi østpå ud af byen til Terelj, som gennemstrømmes af en biflod til Tuul Gol.

Minibussen kørte helt igennem Terelj, som jeg kendte fra et tidligere besøg. Pludselig svingede vi bort fra vejen hen over grønsværen og gjorde holdt ved bredden af en flod. Man kunne kun se hvad billygterne oplyste. Der blev diskuteret lidt, og så drønedes bussen direkte ud i floden. Jeg forsøgte at vise, at jeg ikke var gået i chok. Heldigvis var det bælgmørkt. Totredje-dele ude i floden gik bussen i stå. Vandet brusede forbi, kunne jeg høre. Vi forblev tørskoede, så vandstanden må have været behersket. Da tændrørene var blevet tørre igen, ville motoren igen starte. I stedet for at køre videre over - det så virkelig dybt ud - valgte chaufføren at svinger skarpt til venstre og køre omkring 50 meter mod strømmen, hvorefter der var et passende sted til at nå i land.

Bussen fortsatte ind mellem træerne. Jeg kunne ikke se nogen form for vej, men på en tidligere rejse lærte jeg, at det ikke altid er nødvendigt for at man når frem til hvor man ønsker sig hen. På mængden af den mongolske samtale kunne jeg forstå, at vi muligvis var kørt forkert. Med nød og næppe jonglerede chaufføren bussen mellem træstammerne. Enten var han fantastisk god, eller også var det rent held, at vi ikke hamrede ind i et træ. Nå, han var nok god.

Med fælles hjælp fandt vi mellem træerne noget, som nu og da lignede et hjulspor, andre gange kæmpestore vandpytter af format som små søer. Gennem dette landskab kørte vi en tid. Jeg havde opgivet at finde ud af, hvor vi var på vej hen eller om det var farligt eller ej. Jeg var jo sammen med venner, så der ville ikke være noget at frygte. Vi var en 8-9 stykker. Med et par store vandsprøjt, fordi bussen havde en pæn fart på gennem vandbassinene, drønedes vi ud på den åbne

steppe, som lå badet i måneskin. Fantastisk flot.

Vi kørte en tid på steppen. Man ledte efter noget, men fandt det ikke. Vi endte så ved et ubeboet træhus, hvor vi fik lov at overnatte. Ved ankomsten blev der hurtigt lavet en arbejdsplan.

Nogle slæbte den medbragte ged frem fra under bagsædet. Den blev slagtet, mens andre gik efter brænde og sten. Stenene blev ophedet i bålet og siden anbragt i en tom mælkejunge mellem kødet og nogle få grønsager. Godt en time senere kunne vi fylde os med kød. Som skik og brug var havde vi hver især tilfældigvis en flaske vodka med. Der blev ædt, drukket og sunget til der ikke var mere. Det blev sent, da gulvet blev fyldt med trætte folk i soveposer.

Solen skinnede stærkt, da jeg kom til mig selv. Vi brugte et par timer til at få sjælen på plads. Så blev der pakket sammen og ryddet op. Vejen tilbage syntes meget kortere. Måske var den det også, fordi man kunne i det smukke vejr se, hvor man var. Der var ingen tåven, da vi kom til floden. Jeg var fascineret af, hvornår de godt skjulte hjul tog fat om stenene i flod-sengen. Det så ud som en leg.

Alligevel stod vi pludselig bum stille midt ude i floden. Der blev åbnet til motoren får at se til tændrørene. Man kunne se vandet bruse forbi lige under motoren. Et par startforsøg gav ikke resultat, men så virkede motoren. Propellen, der afkøler motoren, kom i sving og skovlede med voldsom fart vand op i store mængde. Sekunder senere havde jeg fået mit morgenbad. Jeg kunne ikke stå ud, hvis jeg ville undgå sokkevand. Så jeg måtte pænt tage imod det våde element. Endelig blev motorhjælmen lukket. Straks efter gav chaufføren gas og minutter senere var vi på den modsatte bred.

En jeep i modgående retning mente at kunne krydse, hvor vi var kommet over, men den sad pludselig fast mid i floden med motoren gående. I Tungas følge var der en bryder. Han vadede ud til det strandede jeep og overtog føresædet. Kort efter bakkede han op af floden, kørte lidt langs den

og satte over i fuld fart. Sådan! Så stod jeepen på den anden side. I mellem tiden var en dame til hest stille og roligt reddet over, for med hest var der ingen problemer.

Udenrigsministerbesøg

Den 29. august deltog udenrigsminister Niels Helveg Petersen i de afsluttende ceremonier erhvervsfremme seminaret. Den officielle delegation var under ledelse af ambassadør Christopher Bo Bramsen med folk fra ambassade og ministerium. Erhvervsdelegationen og pressen var også veldefinerede størrelser. Men der var nogle deltagere som hverken var det ene eller det andet. Disse blev gjort til vipgruppen. Den bestod af Søren Haslund-Christensen, konsul Anders Jungersen og formand for Dansk Mongolsk Selskab. Man havde bemærket, at formanden enten optrådte i blå cowboystof eller blå dell. Diskret blev det påpeget, at en vip klær sig i mørkt. Og sådan blev det.

Der fulgte nu et 2-døgns officielt program for at give den danske udenrigsminister et indblik i Mongoliet med særlig fokus på relationerne til Danmark. I sorte biler og en bus til erhvervsfolk og presse og med politiskorte kørte vi larmende gennem Ulaanbaatar.

Det begyndte med et besøg hos præsident P. Ochirbat, som tog imod i en utrolig flot ger, som ligger midt i parlamentsgården. Der var kun plads til få. Man serverede gæret hoppe-mælk og mongolsk te. Præsidenten takkede for dansk støtte, og sagde at nu måtte Mongoliet selv spænde skerfet ind. Priserne ville stige. Udenrigsminister holdt taler. Budskabet fra Danmark var, at den støtteordning, der de sidste 5 år havde ydet 170 millioner kroner, vil ophøre i 1997. Den vil ikke blive forlænget. Men Danmark håbede at en bedre samhandel ville hjælpe Mongoliet til at udbytte sin økonomi.

Næste punkt var åbningen af udstillingen i Det Historiske Museum i anledning af HHC-100 året. Man havde lavet en særlig montre med fokus på Henning Haslund-Christensen, mens resten af rummet på ca. 200 m²

viste Mongoliets mangfoldighed ved hjælp af dragter. En rigtig flot udstilling opstillet efter moderne principper. I udstillingen blev den mongolske udgave af Haslunds bog "Jabonah" officielt fremlagt. Man holdt taler om samarbejdet mellem de 2 lande.

Besøg på gården

Højdepunktet på udenrigsministerens Mongolirejse var et besøg ved den danske gård i Erdenebulgan. Det ville tage et par dage at køre dertil i jeep, så man havde valgt at flyve. Men der var 40 danskere og en del mongoler, som skulle afsted. Der er ingen landingsbane i Erdenebulgan, så man havde lejet et par helikoptere.

Først fløj de 2 helikoptere med 30 deltagere til Erdenebulgan, hvorefter de 2 helikoptere ville flyve til Morøn, for at hente andre 30 der, nemlig udenrigsministeren, hans følge og pressen (TV2 og Jyllandsposten). De var rejst til Morøn i fly. Jeg var med i Morøn. Det var underligt at stå på den flyveplads, hvor jeg en måned tidligere havde ligget i telt på landingsbanen for at vente på fly i 3 dage.

Fra helikopteren havde man en flot udsigt over landskabet i det nordlige Mongoliet. Det var meget tydeligt, at træerne voksede på nordsiden af bjergene, mens sydsiden havde træløse græsflader. For mig var det en særlig oplevelse, fordi jeg en måned tidligere havde drønet rundt dernede i jeep. Mine tanker tog på et tilbageblik:

Den mørkegrønne russiskbyggede jeep drønete dansende hen over den mongolske græssteppe med retning mod det nærmeste ger. Vi var faret vild og måtte spørge om vej eller i det mindste om, i hvilken retning jeppen skulle køre for at finde "Danskergården". Vi var en flok danskere på rejse med Travel Life. Jo, den gamle mongolhyrde vidste god besked. Der var 2 veje: En let men lang vej først mod syd og derefter uden om et stort bjergmassiv, og så videre af hovedvejen til byen Erdenebulgan, hvor "Danskergården" i sin tid lå. Den anden vej var mere direkte, men meget vanskelig og næppe nogen vej, som gik gennem og på tværs af en 2-3 dale. Da et hjulspor i Mon

Ger på "Dansker Klippen"

Fot: RGilbeRG, 29. aug. 1996.

goliet betragtes som vej, var det ikke nogen opmuntring at få.

Hyrden fortalte også, at hans gamle mor, nu 85 år gammel, i sin tid var blevet gjort rask af den danske læge Krebs. Hyrden kendte også Haslund-Christensens navn. Min mongolske guide var ved at tabe både næse og mund. Alt, hvad jeg den sidste uges tid havde fablet om, stod denne tilfældig udvalgte hyrde og bekræftede. Jeg blev pludselig mere troværdig. Hyrden anbefalede den lange, men lette vej.

Vi takkede og drog tilbage til de andre 5 jeper. En hurtig rådslagning blandt de unge mongolske chauffører valgte den korte, men vanskelige vej af hensyn til bensinforbruget. Der var altid lidt drenget konkurrence mellem vore chauffører. Når terrænet gav anledning, kørte de gerne om kap. Nu kom de 6 jeper stormende ud over steppen ad hver sin bane, inden de til sidst fandt ind på én række. Det lignede optakten til en ørkenkrig. Passageerne var travlt optaget af at holde sig fast. Jeg var faktisk ved at få hård hud i hånden af at klamre mig til det fastskruede forsæde. Jeg var meget taknemmelig for, at det var en jeep med blød tag.

I den anden dal var der kun en meget svag antydning af, at noget nogensinde havde bevæget sig hen over græsset. Men det forhindrede ikke den forreste jeep i at lægge sporet. Det meste af Mongoliet ligger i en højde af 1.000 meter over havet. Bjergtoppene når op i 3-4 kilometers højde.

Den første fugtige højmosse smuttede jeppen glat igennem. Men i den næste højmosse blev jeep nr 2 hængende og sank i til hjulnavet (se Ger(19): 13). Jeppen blev kun holdt oppe af græstotterne under dens bug. Mongolerne tog det hele afslappet. Når de øvrige jeper nåede frem, kunne den strandede jeep blive trukket fri. Dog skulle først et par af de andre jeper trækkes fri, der hvor de sad fast.

Færden gik videre højere og højere op gennem skovklædt bjergskråninger. Ofte undrede jeg mig over, hvor en jeep kunne bevæge sig uden at falde af. Det var som om, at tyngdekraften ikke galt for en jeep. I starten var jeg skrækslagen, men forsøgte at se 'afslappet' ud for ikke at skabe unødig panik eller selv at tabe ansigt. Siden blev jeg langt mere tryk ved situationen. Jeppene hoppede rundt på bjergsiderne som en anden flok bjerggeder.

I pashøjden gjorde vi holdt, fandt hver en god sten, gik 3 gange rundt om den obo, offerstedet, som markerede pashøjden og lagde stenen i bunken. Det gjorde man, for at vise passets ånder respekt. Og nok også for at få en pause til at nyde den pragtfulde udsigt.

I den følgende dals bund slog vi vore små telte op på en smuk slette omkranset af skovklædte bjerge, dog kun træer på de nordvendte skrånninger. Næste dag nåede vi frem til vort mål. Igen slog vi var lille teltlejr op. Denne gang på selve "Danskertoppen", der majestætisk rejser sig over Egingol Floden, som må slå en stor bue uden om. Klippens top prydedes blandt andet af et meget gammelt og kroget fyrretræ. Nær dette træ, på denne klippe, byggede Krebs i slutning af 1920'erne et hus. Der er ingenting tilbage, hverken af "Danskergården" eller af Krebs' hus. Floden har ændret sit løb. Der er vokset skov op. Men lokalbefolkningen husker stadig danskerne. Den aften var det svært at falde i søvn. Historien lå tykt over stedet. Det ikke kun mongolernes historie, det var også danskernes.

Da jeg kom tilbage til nutiden, fangede mine øjne de 12 hvide ger, som udfyldte "Danskertoppen", der lå lige under helikopteren. Straks efter landede vi øst for byen. Dens beboere var mødt op til hest for at se begivenheden. Rytterne til hest havde samlet sig i en lang række, som fyldte hele øjets synsfelt. Det var flot.

En velkomst komite tog imod. Jeg var i dell og kunne falde ind i billedet. Jeep kørte hele selskabet til "Danskertoppen", hvor forretningsfolkene ventede.

Formanden for Mongolsk Dansk Selskab, Lkhagvasuren, holdt tale ved det store mongolske tag-selv-bord med masser af kød under åben himmel. Han talte om danskerne, som var der i 1920'erne og at vi nu igen var kommet. Helveg Petersen kvitterede. Vipgeren stod netop hvor mit lille telt lå sidste jeg var der. Tilfældigt?

Haslund-Christensen ved den midlertidig mindested.

En ekstra Naadam

Næste morgen blev der holdt en lille ceremoni på toppen af "Danskertoppen", hvor man rejste en midlertidlig sten til minde om Krebs og hans folk. Det er planen at rejse et 7-8 meter højt monument i marmor i antik stil. Det vil absolut ikke passe til stedet, ifølge min sans for sammenhæng. Den sten, der blev rejst, passede meget bedre.

Formiddagen blev tilbragt i Erdenbulgan på festpladsen, hvor en masse brydere kæmpede om hvem, der var bedst. Gæsterne blev anbragt i den overbyggede tribune, som lå nord for pladsen. Der sad man med solen i øjnene. Jeg sneg mig rundt blandt publikum, udklædt som lokal. Det var sjovere.

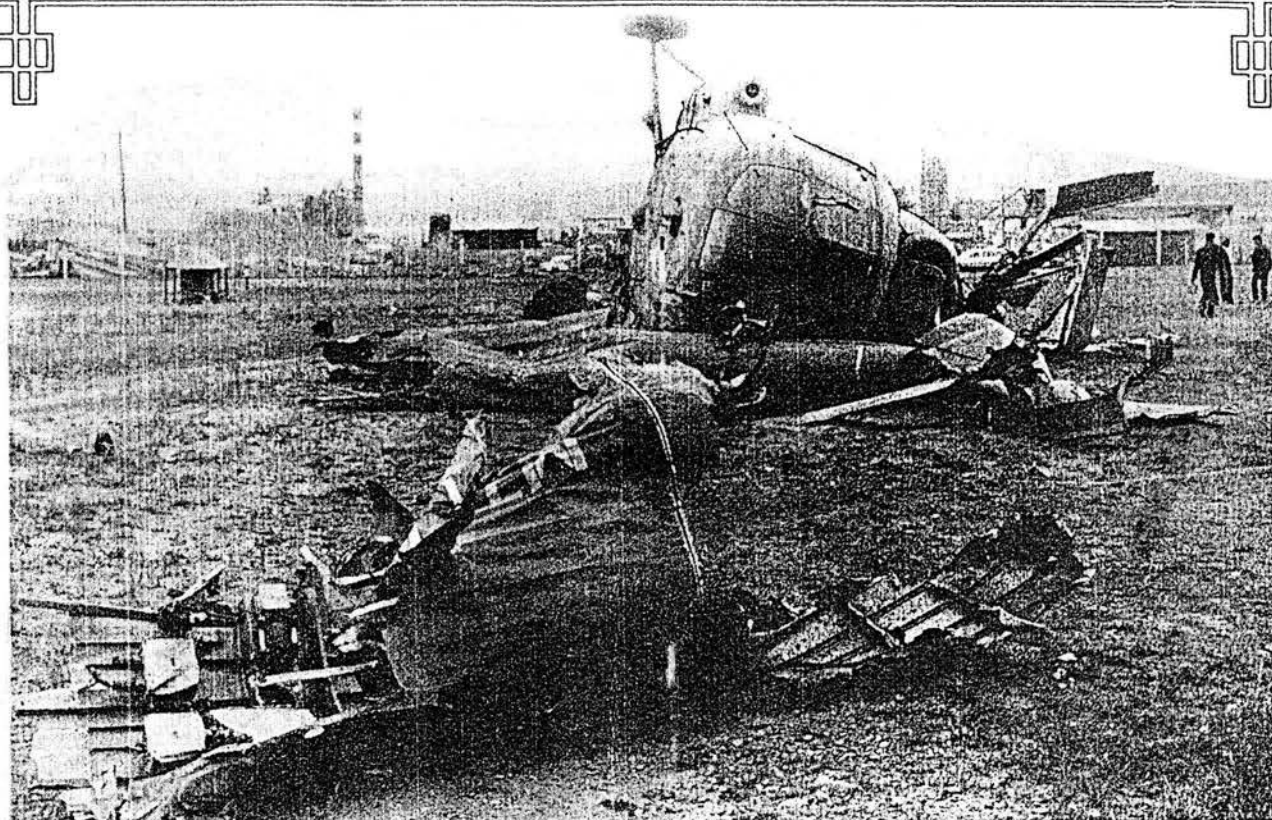
Efter et par timers brydning, kom et par mænd ridende med et par ekstra heste. Bryderne fortsatte uden at lade sig forstyrre. De 2 rytterløse heste var gaver. En hest til Haslund-Christensen.

Den kom til at hedde 'Søren'. En hest til udenrigsministeren. Den kom til at hedde 'Petersen'. Der fulgte en hyrde med, som lovede at passe hestene godt, for de blev på steppen ved Bulgantal. I takketalen fortalte Niels Helveg Petersen at han havde 3 gaver med fra Danmark: et turbineanlæg så der kunne komme strøm i byen, medicin og et varmeanlæg til skole og sygehus. Der blev klappet voldsomt.

Pludselig, efter noget var sagt i højtaleren, forsvandt alle. Vi fulgte med. Rytterne, som om morgenen var reddet ud, ville komme i mål inden for kort tid. Folk samledes ved målet. Der skulle ikke ventes længe, før de første heste kom ud af en støvsky og forbi de jub'ende mennesker ved målet. Drengene og pigerne styrede med kyndig hånd deres heste. Der var mange deltagere.

Udenrigsminister Niels Helveg Petersen, ambassadør Christopher Bo Bramsen og hofmarskal Søren Haslund-Christensen siger farvel.

Destroyed on impact - remains of the M1-8 helicopter

Photo by J.Orkhon

Det blev frokosttid og jeepene hentede folk til "Dansker Klippen". Der måtte køres 2 gange, og inden jeg kom afsted fortalte Davaadulam, lederen af en Danida-skole i Erdenebulgan, at has gode ven, Erdenbileg, som var søn af Krebs' gode ven Batmonch, havde noget dansk derhjemme. TV2 blev interesseret, og vi 'stjal' en jeep. Da optagelsen var en stump dansk hestevogn fra 1920'erne var overstået, løb vi ind i ambassadør Bo Bramsen, som var på vej med hele følget til helikopter afgang. Jeg havde været så u-fiks ikke at bære rundt på min bagage. Man gav mig tilladelse til med den beslaglagte jeep, at haste til "Dansker Klippen" for at hente bagagen. Det viste sig, at den ikke mere var, hvor den skulle være. Hurtig tilbage til helikopterafgang fra steppen. Jeg havde delt ger med Anders og Søren. Ingen af dem havde taget min bagage. Det gik pludselig op for mig, at ikke kun mine notater lå i rygsækken. Det gjorde passet også. Der var ikke mere tid. Jeg blev smidt ind i en helikopter, den private, som udenrigsministeren hele tiden fløj med. Afsted gik det med en cirkeltur over Erdenebulgan til farvel.

I nogle timer var jeg vild bekymret for min bagage, men den dukkede senere op sammen med erhvervsdelegationen, hvor min rygsæk var gået fra hånd til hånd. Det lettede, så flere tons granit faldt af mine skuldre.

Først fløj "de fine" og pressen til Morøn, hvor vort fly stod og ventede på os. Vi nåede tilbage til Ulaanbaatar, 30. august, 1996, 16:30. Når helikoptererne havde tanket i Morøn, skulle de flyve tilbage til Erdenebulgan og hente de sidste 30 deltagere. Med dem fløj de 2 helikoptere direkte til Ulaanbaatar. Lidt forsinket ankom de ved 18-tiden. Da alle var stået af, fløj den private helikopter MI-8, den udenrigsministeren hele tiden havde fløjet med, nogle minutter senere tilbage til sin base et andet sted i Ulaanbaatar. Før den nåede sin hjembase, havarerede den til et totalt vrag og de 3 besætningsmedlemmer havnede på sygehuset. Piloten brækkede sine ben. Kopiloten fik hovedet voldsomt, og den sidste var uskadt.

Helikopteren tilhørte det private firma Tengeryn Ulaach, som var Mongoliets eneste privatejet helikop-

ter. Den blev brugt til at flytte gods og post til landområderne.

De danske gæster hørte først dage senere om ulykken. Den aften var gæsterne inviteret sammen med mange mongoler til festmiddag hos statsminister M. Enkhsaikhan. Han bor i et lille palads i de fredede bjerge overfor Ulaanbaatar. Kortegens række af sorte biler satte sig i gang med politibiler vimsende omkring os. Al anden trafik blev jaget ind i siden. Blinklys og sirener forkyndte at betydningsfulde gæster var i farvandet. Trafikken gemte sig nærmest i den modsatte vejkant. Det sidste stykke vej var oven et åbent landskab. Vi gjorden en fin fart, men pludselig gik det hele i stå. Her hjalp hverken blinklys eller sirener. En flok køer vadede langsomt på tværs af vejen. Så bilerne måtte pænt vente. Der var noget befriende ved, at naturen gør, hvad den vil, og at mongolerne er så tæt på den, at de lader den gøre det. Det var en dejlig middag med de taler, som sådan en middag skal have.

Næsten dag drog de danske gæster til Kina efter et kik på Gandan klosteret.

☺
Rolf Gilberg

Litteratur tillæg 10

Alsbirk, Poul Helge [1996]: **Glaukom i Mongoliet. Indtryk fra en befolkningsundersøgelse i 1995.** *Oftalmolog*, 1966(3):3-7 (København: Skriptor).

Clinton, Hillary [1995]: **Om livet i Mongoliet.** avis, indblik, side 15

Gilberg, Rolf [1996]: **Mongolerne - et nomadefolk.** 64 p. Serien: Kulturfolk. (København: Alinea).

Gudmundsen, Ursula [1996]: **Fra ingen til 5.000 gadebørn. SL støtter gadebørns-projekt.** *Socialpædagogen*, 53(17):2-5 (København: Socialpædagogernes Landsforbund).

Lundberg, Ulla Lena [1995]: **Sibirien - Selvportræt med vinger.** 195 p. (København: Forum) - Har et par kapitler om Mongoliet.

Wørmer, Stig [1996]: **En valgob-servator på arbejde.** *Samvirke*, 69(9):52-54,56 (København:FDB).

Fortsat fra side 5:

De uafsluttede studier over hazara, aymaq og pashtunnomader var her på programmet, foruden en vide-reførelse af studierne i Nuristan. Dette blev starten til den fortsatte danske etnografiske Afghanistan-forskning og på livslange engagementer heri.

Det skal der i hundredeåret for Henning Haslund-Christensens fødsel lyde en stor tak for hans virke som igangsætter og inspirator, og for hans eksempel og hans indsats! ☺

Klaus Ferdinand

Boganmeldelse

Rolf Gilberg : "**Mongolerne - et nomadefolk**", 64 sider, Forlaget Alinea 1966, 180 kr incl moms. 18 farve og 24 sorthvide billeder. Format 17 x 25 cm. ISBN: 87-23-93940-0.

Skolebogsafdelingen på Munksgaards forlag har gennem nogle år udgivet en serie bøger med fælles-titlen: Kulturfolk. Serien indeholder for eksempel bøger om så forskellige folkeslag som australiere, ægyptere, afrikanere og andre. Nu er afdelingen hos Munksgaard sluttet sammen med et par fra andre forlag i et nyt forlag under navnet *ALINEA*, og dette forlag lægger blandt andet ud med en bog i samme serie. Denne gang er emnet mongolerne, og bogen har Rolf Gilberg som forfatter.

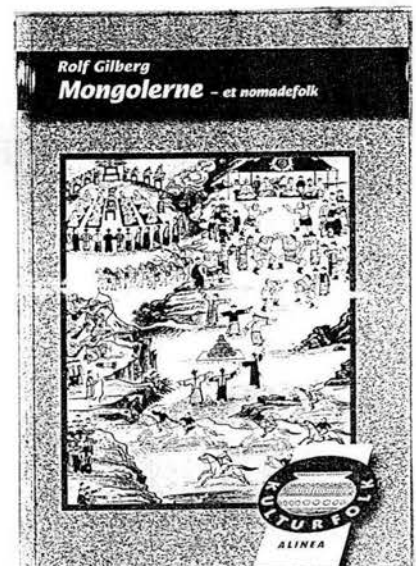
Der er tale om en skolebog på 64 sider i et format, der er lidt mindre end A4. Som serietitlen antyder handler bogen især om en række kulturelle forhold som for eksempel historie, dagligliv, traditioner og religion. Disse temaer understøttes af et væld af fotos, tegninger og kort i sorthvid og farve.

Ved tilrettelæggelsen har forlaget valgt at give billedstoffet første prioritet. Det vil sige, at billederne udgør en væsentlig del af de 64 - ikke alt for store - sider. Det betyder så til gengæld, at forfatteren har måtte presse sit informative og spændende stof sammen til nogle kompakte - til tider næsten leksikalske - tekster. Og det er synd; ikke mindst når man ved, hvor mange gode og relevante historier netop Rolf har i ærmet. Det er især gået ud over det indledende historiske afsnit, som lægger hovedvægten på superkhanen Chingis. Her har forlaget efter alt at dømme skåret ganske kraftigt. Til

gengæld får Rolf så lejlighed til at boltre sig i afsnittet om familietraditioner, hvor blandt andet hele spillet i forbindelse med bryllups-ceremonien gengives levende og let læst. Det samme gælder afsnittene om hyrdernes dagligdag, om mongolernes sportsgrene og om lamaismen.

Der er næppe tvivl om, at den indbydende opsætning vil appellere til mange af målgruppens læsere (formentlig skoleelever fra 6. til 9. klasse). Og vi andre kan så glæde os over, at der med denne bog bliver givet en lødige information om Mongoliet og dets befolkning. Spørgsmålet er så: Hvornår kommer der en ajourført og levende bog om Mongoliet for voksne læsere? - Det var måske noget for Dansk Mongolsk Selskab? ☺

Bent Gyntner

INDHOLD

Dansk Mongolsk Selskab	2
Fra Redaktionen	2
Bo Dræbel: Mongolsk medaljereg	3
Klaus Ferdinand: Igangsætter og inspirator Henning Haslund-Christensen	4-5,31
P. H. Alsirk: Glaukom i Mongoliet. Indtryk fra en befolkningsundersøgelse i 1995.	6-9
Xiao Ling: Gorældreløse kineserbørn og deres mongolske plejeforældre.	10-11
Chen Chun-mei: En ny tid udfordre det mongolske sprog.	12
Rolf Gilberg: Gov'altai Aimag.	13
Mette Bendixen: Med en 80-årig mongol på pilgrimsfærd til Gobi-Altaj.	14-17
Henning Haslund-Christensen: Drømmen om en bedre verden (19): En ørkenfest.	18-20
Rolf Gilberg: Kender du mongolske genstande? (6).	20-21
Gadebørns Projektet: Statusrapport.	22-23
Morten Petersen: Jul i taigaen.	24-25,32

Rolf Gilberg: 26-30
På den mongolske steppe græsser hesten 'Petersen'.

Litteratur tillæg 10 31
Bent Gynther: 31
Boganmeldelse.

Medlemsmøder foråret 1997

Kære Medlem

Bemærk venligst at der *ikke* bliver udsendt særlig indbydelse før hvert møde. Oplysningerne står faktisk kun her:

Medlemsmøde 30: søndag, 8. december 1996, kl. 15-17, Nationalmuseet: møde med 5-6 mongoler på studiebesøg fra Miljøministeriet og Center for Nomadestudier i forbindelse med et Danida/Danagro projekt om opbygning af et naturresurce forvaltningssystem i Mongoliet.

Medlemsmøde 31: lørdag, 25. januar 1997, kl. 15-18, Medborgerhuset, Danasvej 30, Frederiksberg: emeritus Klaus Ferdinand vil holde foredrag om "Mongoler i Afghanistan".

Medlemsmøde 32: lørdag, 22. februar 1997, kl. 15-18, Medborgerhuset, Danasvej 30, Frederiksberg:

(1) stud.mag. Morten Petersen vil holde foredrag ledsaget af lysbilleder om "Ekspedition Trans-Mongoliet's vinterophold blandt Tsaatang, de mongolske rensdyrnomader".

(2) Kirsten Småldal fra Norge vil holde foredrag "Uldkursus med

i bagagen". Hun vil fortælle ledsaget af lysbilleder om filtfremstilling i Selenga Aimag.

Medlemsmøde 33: lørdag, 22. marts 1997, kl. 15-23, Medborgerhuset, Danasvej, Frederiksberg: Ordinær generalforsamling, intendent Håkan Wahlquist fra Folkens Museum, Stockholm, vil kommentere film fra Sven Hedin ekspedition 1927-1928 til Indre Mongoli og Xinjiang, hvori Henning Haslund-Christensen deltog. Der afsluttes kl. 18 med en forårsmiddag, hvor til medlemmer skal melde sig. Mere oplysning udsendes med kontingentopkrævningen først i 1997.

Ekstra tilbud

Onsdag, 19. februar 1997 kl 19 fortæller Morten Petersen om "Når fortiden trænger sig på: En historie ommødet mellem etnografisk og mongolsk re-traditionalisering" og om indsamlinger blandt tsaatang i det nordlige Mongoli. Foredraget foregår på Nationalmuseet for Dansk Etnografisk Forening. Interesserede er velkommen.

Fortsat fra side 25:

Udenfor hviler stilheden over taigaen. Her plejer en umiskendelig hylen ellers at markere ulvenes ankomst, hvorefter hundene vil tage over i deres højlydte kamp for at jage bæsterne væk. Men i aften sover hundene, thi der er ingen ulve. Nogen må have skræmt dem væk. Julen er kommet til taigae! Morten Petersen

ISSN nr 0905-9505